

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Vitalija Čiukšytė

Lietuvių filologijos studijų programa

**Asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartoseną lietuvių K2
tarpukalbėje: Latvijos studentų atvejis**

BA baigiamasis darbas

Darbo vadovė

Jaunesn. asist. Justina Bružaitė-Liseckienė

Ginti leidžiama.....

2021m. gegužėd 25d.

Vilnius, 2021

Anotacija

Vitalija Čiukšytė, *Asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartoseną lietuvių K2 tarpukalbėje: Latvijos studentų atvejis*, vadovas asist. Justina Bružaitė-Liseckienė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2021, 40 p.

Raktiniai žodžiai: tarpukalbė, svetimoji kalba, asmeniniai įvardžiai, parodomieji įvardžiai, klaidų analizė, mokinio tekstynas.

Bakalauro darbe *Asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartoseną lietuvių K2 tarpukalbėje: Latvijos studentų atvejis* tiriamos asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartojimo tendencijos lietuvių kalbos kaip K2 besimokančių Latvijos studentų rašto darbuose. Teorinėje dalyje aptariama svetimoji kalba ir kitakalbis bei tai, kuo svetimoji kalba skiriasi nuo gimtosios kalbos. Taip pat aptariama tarpukalbės sąvoka, klaidų analizės metodas bei mokinio tekstynas, pristatomi lietuvių ir latvių kalbų asmeniniai ir parodomieji įvardžiai. Tiriamąją dalį sudaro asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartojimo Latvijos studentų rašto darbuose analizė, šių įvardžių grupių vartojimo tendencijų palyginimas. Taip pat pateikiamos išvados, kurios gali būti naudingos lietuvių kaip svetimšios kalbos mokiniams ir mokytojams bei kuriantiems metodinę medžiagą.

Turinys

Anotacija	1
Įvadas	4
1. Teoriniai pagrindai	6
1.1. Svetimoji kalba ir kitakalbis.....	6
1.2. Tarpukalbė.....	7
1.3. Klaidų analizės metodas.....	9
1.4. Mokinio tekstynas	11
1.5. Įvardžių sistema lietuvių kalboje	12
1.6. Įvardžių sistema latvių kalboje.....	13
2. Tiriamaoji dalis.....	15
2.1. Asmeninių įvardžių vartojimo analizė	15
2.1.1. Asmeninių įvardžių linksnio gramatinės kategorijos parinkimas.....	17
2.1.2. Rašybos klaidų analizė.....	20
2.1.3. Asmeninių įvardžių skaičiaus gramatinės kategorijos parinkimas	20
2.1.4. Asmeninių įvardžių giminės gramatinės kategorijos parinkimas	22
2.1.5. Savybinių ir sangražinio įvardžių vartojimo analizė	24
2.1.6. Asmeninių įvardžių vartojimo analizės apibendrinimas.....	25
2.2. Parodomųjų įvardžių vartojimo analizė	26
2.2.1. Parodomųjų įvardžių giminės gramatinės kategorijos parinkimo analizė	27
2.2.2. Parodomųjų įvardžių linksnio gramatinės kategorijos parinkimo analizė	29
2.2.3. Parodomųjų įvardžių skaičiaus gramatinės kategorijos parinkimo analizė.....	31
2.2.4. Parodomųjų įvardžio grupės parinkimo analizė	32
2.2.5. Kitos parodomųjų įvardžių parinkimo klaidos	33
2.2.6. Parodomųjų įvardžių vartojimo analizės apibendrinimas	33
3. Išvados	35

Literatūros sąrašas.....	38
Šaltiniai	39
Summary	40

Įvadas

Temos aktualumas ir naujumas. Globalaus pasaulio kontekste svetimųjų kalbų mokymasis darosi vis reikalingesnis, todėl svarbu ištirti kalbos įsisavinimo procesus, nustatyti, su kokiais sunkumais susiduria lietuviai kaip K2 besimokantieji.

Apie lietuvių kaip svietimosios kalbos mokymą rašė Joana Pribušauskaitė, Meilutė Ramonienė, Virginija Stumbrienė, Loreta Vilkienė leidinyje „Lietuvių kalbos kaip svietimosios mokymas. Keletas metodikos klausimų“ (2009). Taip pat tirtas lietuvių kaip svietimosios kalbos veiksmazodžio įsisavinimas (Jogilė Teresa Ramonaitė 2015), lietuvių kalbos kaip svietimosios semantiškai motyvuotos daiktavardžių giminės atpažinimas (Justina Bružaitė-Liseckienė 2017), linksnio kategorijos įsisavinimas (Ineta Savickienė 2006). Be to, buvo tirti parodomieji įvardžiai lygiagrečiajame lietuvių – latvių kalbų tekстыne (Inga Znuotinia 2012), tačiau šiame tyrime analizuotas parodomųjų įvardžių vertimas, o ne vartojimo tendencijos. Taip pat tirtas lietuvių kalbos parodomųjų įvardžių įsisavinimas gimtakalbių vaikų kalboje (Ingrida Balčiūnienė 2005). Taigi šio darbo tema ankstesniuose tyrimuose nebuvo analizuota.

Darbo objektas ir tikslas. Šio darbo **objektas** – lietuvių kalbos asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartojimas Latvijos studentų rašto darbuose. Darbe keliamas **tikslas** išanalizuoti, kaip taisyklingai Latvijos studentai rašto darbuose vartoja lietuvių kalbos asmeninius ir parodomuosius įvardžius, nustatyti galimas asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartojimo sunkumų priežastis.

Tiksliui pasiekti iškelti tokie uždaviniai:

1. Surinkti visus asmeninių ir parodomųjų įvardžių pavartojimo atvejus Latvijos studentų rašto darbuose iš antrosios baltų kalbos besimokančiųjų tekstyno *Esam*.
2. Suskirstyti konkordanso eilutes į taisyklingus ir netaisyklingus įvardžių pavartojimo atvejus.
3. Išanalizuoti pavartojimo atvejus pagal pavartotą giminę, linksnį ir skaičių.
4. Apibendrinti asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartojimo tendencijas lietuvių K2 tarpukalbėje.
5. Pateikti įžvalgų apie tai, kokie veiksniai gali lemti būtent tokį tiriamųjų asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartojimą lietuvių K2 tarpukalbėje.

Tiriamoji medžiaga ir metodai. Tiriamoji **medžiaga** rinkta iš antrosios baltų kalbos besimokančiųjų tekstyno *Esam*, kurio sudarytoja ir skelbėja yra Inga Znotiņa. Tekстыne iš viso

pateikiami 105 Latvijos studentų, besimokančių lietuvių kalbos kaip K2 A1-A2 lygiu (pirmojo arba antrojo kalbos mokymosi semestro metu), tekstai lietuvių kalba. Tekstų skelbiami tekstai rašyti 2007–2014 metais, jų apimtis svyruoja nuo 45 iki 500 žodžių. Latvijos studentai šiuos darbus rašė savarankiškai, tai buvo namų darbų užduotys, tad studentai galėjo naudotis vadovėliais, žodynais ir kita jiems prieinama informacija. Darbai rašyti tokiomis temomis: *šeima ir draugai, pomėgiai, įsimintina diena, vieta, į kurią norėčiau grįžti* bei kitomis savo pasirinktomis temomis. Tekstas išleistas 2014 metais. Šiame darbe išnagrinėti visi asmeninių (1877) ir parodomųjų (328) įvardžių pavartojimo atvejai tekstuose. Darbe taikomi aprašomosios statistikos ir klaidų analizės **metodai**, teksto medžiagos rinkimo metodas - tekstų lingvistikos prieiga.

Darbo struktūra. Darbą sudaro dvi dalys: teoriniai pagrindai ir tiriamoji dalis. Darbe pateikiama 10 paveikslų, 18 pozicijų literatūros sąrašas, šaltiniai. Iš viso darbą sudaro 40 puslapių.

1. Teoriniai pagrindai

1.1. Svetimoji kalba ir kitakalbis

Kalbų mokėjimas tampa vis svarbesniu aspektu, kuris ne tik leidžia apsigyventi svetur, bet ir suteikia galimybes įgyti išsilavinimą bei geresnę darbo poziciją. Pasak Viviano Cooko (2008: 1) vieną kalbą mokantieji tampa *nykstančia rūšimi*, nes daugiau žmonių gali kalbėti dviem ar daugiau kalbų nei viena. Taigi kalbos tyrėjams svarbu prisidėti prie kalbos įsisavinimo tyrimų ir praktinių patarimų kalbų besimokantiesiems¹. Kadangi šiame darbe analizuojama lietuvių K2 tarpukalbė (žr. 1.2 skyrių) svarbu suprasti, kas yra gimtoji kalba ir ją vartojantis individas bei svetimoji kalba ir jos vartotojas.

Prieš apibrėžiant svetimosios kalbos ir kitakalbio sąvokas, svarbias šiame tyrime, ne mažiau svarbu suprasti ir tai, kas yra **gimtoji kalba (K1)** (angl. *first language*). Svarbus gimtosios kalbos požymis, dėl kurio sutinka daugelis tyrėjų – ji įsisavinama natūraliai, ankstyvoje vaikystėje. Lingvodidaktikos terminų žodyne (toliau – LTŽ 2012: 55) taip pat pabrėžiama, kad gimtoji kalba „Mokykloje dažniausiai yra mokomoji kalba, taip pat mokoma kaip atskiro dalyko“. Be to, Loreta Vilkienė (2009: 7) prideda, kad gimtąja kalba gali būti laikoma ne viena vaikystėje išmokta kalba. Tokiu atveju tos kalbos žymimos K1x ir K1y.

Žinant, kas yra gimtoji kalba, galima apibrėžti ir gimtakalbio (angl. *native speaker*) sąvoką. LTŽ (2012: 55) gimtakalbis apibūdinamas kaip asmuo, kuris įsisavino kalbą ankstyvoje vaikystėje bendraujant su tėvais ir kitais artimos aplinkos žmonėmis. Jackas C. Richardas ir Richardas Schmidas (2010: 386) teigia, kad gimtakalbis geba tikslinę kalbą vartoti gramatiškai taisyklingai ir aiškiai, ją vartoja kasdienėse situacijose, tapatinasi su kalbine bendruomene ir turi kalbinę nuojautą apie tai, kas tikslinėje kalboje yra gramatiškai taisyklinga ir netaisyklinga. Taigi idealioju atveju gimtakalbis yra žmogus, kuris vartoja pirmąją, ankstyvoje vaikystėje išmoktą, kalbą, turi kalbinę nuojautą apie tai, kas gramatiškai yra taisyklinga ir netaisyklinga bei tapatinasi su kalbinės bendruomenės nariais.

Žinodami, kas yra gimtoji kalba, galime aptarti ir dar kelias šiam tyrimui svarbias sąvokas. Pirmoji jų – **užsienio kalba** (angl. *foreign language*). pasak Richardo ir Schmido (2010: 224) tai yra kalba, kuri nėra gimtoji didžiajai daliai tikslinės šalies gyventojų, nėra dėstomoji kalba mokyklose, ji nėra vartojama tos valstybės vyriausybėje, žiniasklaidoje. Paprastai tai kalba, kurios tikslingai mokomasi mokykloje. Pavyzdžiui, anglų kalba Lietuvoje gyvenantiems lietuviams yra užsienio kalba.

¹ Čia ir toliau iš anglų k. versta darbo autorės

Tuo metu **svetimoji kalba arba negimtoji kalba** (angl. *second language, non-native language*), dar žymima kaip K2, pasak Richardo ir Schmidto (2010: 514) yra bet kuri kalba, kuri nėra pirmoji mokinio kalba. Čia svarbus *mokymosi* aspektas. Pasak Vilkienės (2009: 8), svarbi svetimiosios kalbos savybė – jos tikslingas mokymasis, o ne natūralus įsisavinimas, kuris būdingas gimtajai kalbai. Nors tą patį galime pasakyti apie *užsienio kalbą*, LTŽ svetimoji kalba apibūdinama ir kaip „užsienio kalba ar tos pačios valstybės etninės grupės kalba“, pvz., Lietuvoje gyvenančių rusakalbių svetimoji kalba yra lietuvių valstybinė kalba, tačiau jiems lietuvių kalba nėra užsienio kalba. Tad svetimoji kalba apima tiek tikslinėje valstybėje gyvenančių kitataučių kalbą, tiek užsienio kalbą. Šiame tyrime pasirinkta vartoti svetimiosios kalbos (K2), o ne užsienio kalbos sąvoka dėl platesnės jos reikšmės ir gerai nežinomos Latvijos studentų, kurių rašto darbai tiriami, kalbinės aplinkos².

Žinant, kas yra svetimoji kalba, nesunku apibrėžti ir **kitakalbio** (angl. *non-native speaker*) sąvoką. Richardas ir Schidtas (2010: 397) kitakalbį apibūdina kaip kalbos vartotoją, kuriam tikslinė kalba nėra gimtoji. Vilkienė (2009: 10) taip pat teigia, kad tai – nebūtinai tikslinės kalbos šalyje gyvenantis asmuo, kuris neišmoko K2 ankstyvoje vaikystėje. Be to, jis gali būti netapatinamas su tikslinės kalbos kalbine bendruomene.

Taigi gimtoji kalba kalbininkų apibūdinama kaip ankstyvoje vaikystėje įsisavinta kalba, o gimtakalbis – šios kalbos vartotojas. Tuo metu svetimoji kalba – kalba, kurios mokomasi tikslingai, o kitakalbis – svetimiosios kalbos vartotojas. Be to, minėtina ir užsienio kalbos sąvoka, kuri yra siauresnė už svetimiosios kalbos, nes paprastai tai kalba, kurios mokomasi mokykloje ir nėra gimtoji kalba didžiajai daliai tikslinės šalies gyventojų. Šios sąvokos bus svarbios tolesniame tyrime, nes yra glaudžiai susijusios su kitame skyriuje aptariama tarpukalbės sąvoka.

1.2. Tarpukalbė

Svetimiosios kalbos besimokantis asmuo susiduria su sunkumais įsisavinant ne tik naują žodyną, bet ir gramatiką. Tokie K2 mokinio vartojami tikslinės kalbos neatitikimai yra susiję su **tarpukalbe** (angl. *interlanguage*). Kadangi šiame darbe tiriama lietuvių K2 tarpukalbė, toliau apžvelgiama tarpukalbės sąvoka ir kaip ją supranta skirtingi kalbos mokslų atstovai.

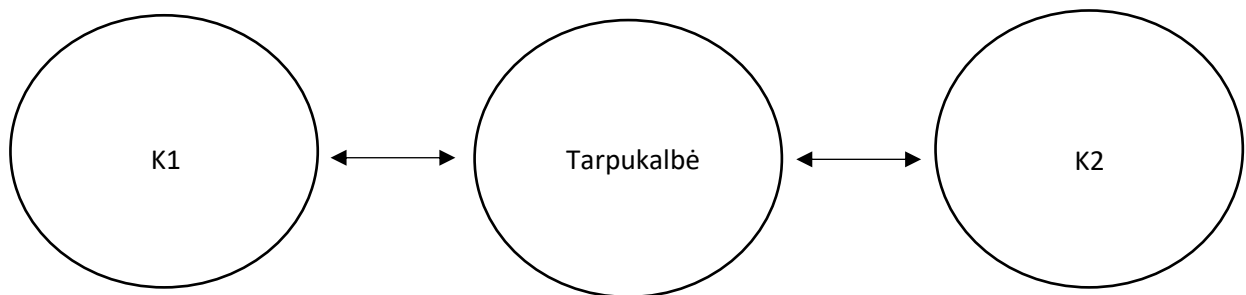
1972-aisiais metais pirmasis tarpukalbės sąvoką pavartojo Laris Selinkeris (1972: 214). Selinkerio teigimu, išsiaiškinti, kaip kalba K2 mokiniai reiškia pradėti analizę nuo neįprastų taisyklių ir struktūrų, kurias jie susikuria besimokydami tikslinės kalbos. Tyrėjo teigimu,

² Tikėtina, kad daugelis Latvijos studentų lietuvių kalbos mokėsi Latvijoje, tačiau dalis jų, pavyzdžiui, pagal mainų programą, kurį laiką galėjo mokytis kalbos ir Lietuvoje, tuo metu jiems lietuvių kalba būtų nebebuvo užsienio kalba.

mokinio K2 vartojimas gali smarkiai skirtis nuo to, kaip tikslinę kalbą vartoja gimtakalbis. Dėl šio skirtumo, pasak Selinkerio, yra visiškai pagrįsta kelti hipotezę, kad mokinio kalbą galime vadinti atskira lingvistine sistema. Šią lingvistinę sistemą jis pavadina tarpukalbe.

Selinkerio teigimu, tarpukalbę sudaro trys dalys:

1. Mokinio produkuojama K1 (kalbos modelių skolinimasis iš K1)
2. Mokinio produkuojama tarpukalbė (kalbos modelių išplėtimas pagal K2 pavyzdžius)
3. Tikslinė kalba produkuojama tos kalbos gimtakalbio (išsireiškimas jau žinomais žodžiais ir gramatika). Taigi, Selinkerio teigimu, besimokydamas K2 mokinyš kuria savo sistemą, kuriai įtaką daro tiek tikslinės kalbos gimtakalbių vartojimas, tiek jo K1. Cookas (2008: 14) tai pavaizdavo schema:



1 pav. Tarpukalbės santykis su K1 ir K2.

Cookas (2008: 14) tarpukalbę aiškina kaip mokinio nepriklausomą kalbą, kuriai įtakos turi tiek K1, tiek K2. Taip pat tyrėjas teigia, kad tarpukalbės etape mokiniai neiškraipo savo gimtosios kalbos, bet sukuria savo pačių kalbinę sistemą. Nors mokinio sakiniai yra savotiški ir riboti, į K2 jie patenka iš paties mokinio sukurtos sistemos. Kiekviename mokymosi etape mokinyš turi savo paties kalbinę sistemą, kuri gali smarkiai skirtis nuo tikslinės kalbos sistemos. Svarbu pastebėti, kad nors mokinio kalbinės konstrukcijos savotiškos ir nuolat kintančios, jos yra sistemiškos.

Taip pat Cookas (2008: 14) teigia, kad tarpukalbės konceptas padarė didelę įtaką kalbų mokymui ir mokymuisi aštuntajame dešimtmetyje. Savo paties sistemą kuriančio mokinio samprata iš dalies atvėrė kelią komunikaciniam kalbų mokymo metodui³. Be to, tarpukalbės konceptas padėjo suprasti, kad besimokančiųjų sakiniai atspindi jų laikiną kalbos sistemą, tad mokinio daromos klaidos vartojant K2 ne visada yra mokytojo, mokymosi medžiagos ar paties mokinio kaltė. Tai – neišvengiama ir natūrali kalbos mokymosi proceso dalis.

³ Komunikacinis kalbos mokymo metodas – kalbos mokymasis ir mokymas, kurio tikslas kelti komunikacinę kompetenciją, gebėjimą tinkamai komunikuoti gyvenimiškos situacijose (LTŽ)

Taigi tarpukalbė yra mokinio kuriama kalbinė sistema, kuriai įtaką daro tiek mokinio K1, tiek tikslinė kalba. Be to, svarbu pastebėti, kad mokymosi procese mokinio tarpukalbė kinta, o sistemingi mokinio kalbos neatitikimai laikomi ne tiesiog klaidomis, o tarpukalbės požymiais / ypatybėmis.

1.3. Klaidų analizės metodas

Kaip jau minėta, K2 besimokančiojo kalbos vartojimas skiriasi nuo gimtakalbio kalbos vartojimo ir tai yra natūralu, nes mokinys kuria savitą kalbos sistemą – tarpukalbę. Visgi, svarbu išanalizuoti gramatikos, leksikos ir stilistinius neatitikimus, nes, kaip teigia Rodas Ellis (2003: 15), visų pirma, klaidos – ryškus kalbos besimokančiųjų bruožas, kuris kalbos tyrėjams kelia klausimą „kodėl mokiniai daro klaidas?“. Taip pat Ellis (2003: 15) teigia, kad mokytojams gali būti naudinga žinoti apie mokinių daromas klaidas, nes atsižvelgdami į jas mokytojai gali keisti mokymo procesą. Galiausiai, tyrėjas teigia, kad klaidų darymas gali būti naudingas ir patiems mokiniams, nes taisydami savo klaidas jie mokosi. Tad **klaidų analizės metodas** (angl. *error analysis*) gali padėti nustatyti mokinių daromas klaidas, o jų nustatymas gali prisidėti prie mokymo ir mokymosi proceso gerinimo.

Prieš plačiau aptariant klaidų analizės metodą, svarbu suprasti, kas yra *klaida* (angl. *error*) ir kaip ji suvokiama šiame tyrime. LTŽ klaida apibrėžiama kaip „kalbos vienetų (žodžių, gramatinių formų, šnekos aktų ir t. t.) vartojimas, kurį gimtakalbis ar gerai mokantis kalbą vartotojas laiko klaidingu; nusižengimas kalbinėms ir komunikacinėms normoms.“ Tokiam klaidos apibrėžimui pritaria ir Richardas ir Schmitdas (2010: 201) bei prideda, kad tiriant K2 mokinių daromas klaidas yra tiriamos norint atrasti mokinių K2 mokymosi procesus.

Taigi klaida laikytina kalbos vienetų vartojimas, kurį gimtakalbis arba gerai tikslinę kalbą mokantis vartotojas laiko klaidingu. Be to, klaidą galima apibūdinti kaip nusižengimą kalbinėms ir komunikacinėms normoms. Norint gerinti K2 mokymosi procesą svarbu mokinių daromas klaidas ištirti. Tą padaryti gali padėti klaidų analizės metodas.

Klaidų analizės metodas, pasak Karlo Jameso (2013: 5), atsiradęs kaip alternatyva gretinamajai analizei⁴, K2 mokyme užėmė svarbią vietą 1960–1970-aisiais. Šis metodas tarpusavyje lygina ir ieško neatitikimų tarp mokinio tarpukalbės ir tikslinės kalbos normų. LTŽ (2012: 93) teigiama, kad klaidų analizės metodas yra svetimosios kalbos vartotojų klaidų tyrimas, kurio tikslai:

1. Identifikuoti klaidų priežastis;

⁴ Gretinamoji analizė – K2 mokymo principas, kai mokymo procese gretinamos K1 ir K2 (pvz., jų fonologinės, gramatikos sistemos). Šis principas pradėtas taikyti XXa. 5-6 deš. (LTŽ 2012: XX)

2. Nustatyti, kokios strategijos taikomos mokantis svetimiosios kalbos;
3. Tirti universaliuosius kalbų mokymosi sunkumus, tyrimų rezultatus panaudoti rengiant mokymo priemones, mokant strategijų ir kt.

Richardas ir Schmidtas (2010: 201) prideda, kad dar vienas klaidų analizės tikslas yra parodyti, kad daugelis K2 besimokančiųjų klaidų atsirado ne dėl K1 įtakos, bet dėl universalių mokymosi strategijų ir pateikia klaidų klasifikaciją, sudarytą remiantis klaidų analizės metodu:

1. Hiperapibendrinimas. Klaidos, kurias sukelia tikslinės kalbos taisyklių taikymas netinkamame kontekste, pvz., *prašom duoti dešimt obuolių*, vartojamas galininko linksnis, kuris šioje konstrukcijoje vartojamas tik su skaitvardžiais nuo 1 iki 9.
2. Supaprastinimas. Tai klaidos, kurios atsiranda mokiniams kuriant paprastesnes kalbines taisykles nei tos, kurios vartojamos tikslinėje kalboje; pvz., dažnas vardininko linksnio vartojimas (*aš noriu kava, aš turiu sesuo* ir pan.)
3. Raidos klaidos. Atspindi natūralius kalbos vystymosi etapus. Šiam klaidų tipui būdinga apibendrinti -as tipo galūnes kitų linksniavimo tipų žodžiams ir, pvz., daugiskaitos vardininkui taikyti galūnę -ai: *dantai* (kaip *pirštai*)
4. Komunikacijos klaidos. Klaidos, atsirandančios dėl komunikacijos strategijų, pvz. kai nežinomas žodis bandomas pakeisti kitu, paprastesniu, žodžiu ar žodžių junginiu (pvz., *didelė spintelė* vartojama kalbant apie komodą).
5. Indukcijos klaidos. Klaidos, kurios yra susijusios su mokymo procesu. Pvz., jei aiškindamas žodžio *žvėris* reikšmę mokytojas rodo paveikslėlį, kuriame vaizduojamas liūtas, mokinys vėliau gali pavartoti žodį *liūtas* kontekste, kuriame turėtų būti vartojamas daiktavardis *žvėris*.
6. Vengimo klaidos. Tam tikrų tikslinės kalbos struktūrų nenaudojimo, nes manoma, kad jos yra per sunkios. Pvz., dalyvinių formų vengimas (*mačiau vyrą. Jis ėjo*)
7. Per dažnos vartosenos klaidos. Atsiranda tuomet, kai mokinys nežino pakankamai būdų mintims išreikšti ir per dažnai vartoja tą patį žodį, junginį (pvz., per dažna prieveiksmio *tada* vartosena).

Visos šios klaidos yra vadinamos intralingvistinėmis. Tai klaidos, kurios, pasak LTŽ (2012: 69), atsiranda dėl „tikslinės kalbos vidinės sistemos sandaros, taikant universaliasias kalbos mokymosi strategijas. Jos atspindi svetimiosios kalbos išmokimo specifiką, pirmiau išmuktų kalbos reiškinių poveikį tolesniam mokymuisi.“ Be intralingvistinių klaidų yra skiriamos ir interlingvistinės. Šios klaidos, priešingai intralingvistinėms, tikslinėje kalboje atsiranda dėl K1 ar kitų kalbų formų neigiamo perkėlimo į tikslinę kalbą. Toks klaidų skirstymas taikomas ir šiame tyrime.

Taigi naudojant klaidų analizės metodą klaidos yra klasifikuojamos pagal anksčiau nurodytus kriterijus. Klaidų analizės metodu klaidos atspindi universalias kalbos mokymosi strategijas, o ne tik K1 įtaką tikslinės kalbos vartojimui. Visgi, Richardas ir Schmidtas (2010: 202) pabrėžia, kad klaidų analizės metodo taikymas gali būti problemiškas dėl sunkumų, kylančių nustatant klaidų darymo priežastis. Kartais viena klaida gali būti priskirta keliems klaidų tipams arba būti sunkiai priskiriama vienam iš jų.

1.4. Mokinio tekstynas

Šiame tyrime svarbus ne tik klaidų analizės metodas, bet ir tekstynų lingvistika (angl. *corpus linguistics*) – taikomosios kalbotyros šaka, kuri tiria tekstynus, užsiima kalbos analize tekstynų pagrindu (LTŽ 2021: 202) . Visgi, svarbu suprasti ir paties tekstyno (angl. *corpus*) sąvoką. LTŽ (2012: 201) tekstynas apibūdinamas kaip „didelis elektroninę formą turintis tekstų rinkinys, reprezentuojantis kurią nors kalbą ar kalbos atmainą ir naudojamas su specialia programine įranga“. Be to, svarbus tekstyno požymis – galimybė ištirti žodžių ar žodžio formų vartojimo dažnumą, kontekstą. Pasak Richardo ir Schmidto (2021:137) galima išskirti kelis skirtingus tekstynų tipus:

1. Specializuotas tekstynas. Pavyzdžiui, moksliniai tekstynai, akademiniai tekstynai ir pan.
2. Bendrasis arba informacinis tekstynas. Didelės apimties ir įvairių sričių tekstų rinkiniai, kurie dažnai naudojami kuriant medžiagą kalbos mokymuisi (pvz., žodynams).
3. Lygiagretusis tekstynas. Šiuose tekstynuose pateikiami tekstai tomis pačiomis temomis dvejomis ar daugiau kalbomis. Lygiagretieji tekstynai skirti analizuoti kalbinius skirtumus ir panašumus.
4. Mokinio tekstynas. Šiuose tekstynuose pateikiami tikslinės kalbos besimokančiųjų tekstai. Be to, pasak Richardo ir Schmidto (2010: 327) mokinio tekstyno duomenys gali būti naudojami tarpukalbės tyrimams. Šio tyrimo medžiaga rinkta būtent iš šio tipo tekstyno, kuriame skelbiami Latvijos studentų, kurie mokosi lietuvių kalbos kaip K2 rašto darbai.

Tekstynus nagrinėti padeda konkordansas – „iš tekstyno sudarytas visų morfemos, leksemos ar žodžių junginio pavartojimų sąrašas, rodantis tą vienetai artimiausiame minimaliame vienos eilutės ar ilgesniame kontekste“ (LTŽ (2012: 108). Toliau pateiktas konkordanso eilučių iš antrosios baltų kalbos besimokančiųjų *Esam* pavyzdys.

kontekstas	xxx, pavardė xxx.	Aš	esù studeñtė filologė. Aš
kontekstas	Aš esù studeñtė filologė.	Aš	gyvenù Liepoje ir studijùju Baltijos
kontekstas	. Mùsu šeima didelė:	aš	, mano tėvaĩ, du
kontekstas	ir patrauklus. Kiekvienà dieną	aš	susitinku su naujais žmogumi,
kontekstas	kaž kuo naujo. Juk šiandien	aš	noriu papasakoti įdomà nuotyki

pav. 2 konkordanso eilučių pavyzdys iš tekstyno *Esam*

Taigi šiame darbe naudojama tekstynų lingvistikos prieiga, kuri leidžia ištirti žodžių ar žodžio formų vartojimo dažnumą ir kontekstą bei tiriamas mokinio tekstynas, kurio analizė svarbi tiriant tarpukalbę.

1.5. Įvardžių sistema lietuvių kalboje

Kadangi šiame darbe tiriama asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartoseną, svarbu apibrėžti įvardį ir aprašyti jo vartojimo sistemą lietuvių kalboje. Dabartinėje lietuvių kalbos gramatikoje (toliau – DLKG 2005: 256) įvardis apibūdinamas kaip savarankiška kalbos dalis. Jai priklauso apibendrintos reikšmės žodžiai, kurie nurodo daiktus arba ypatybes ir turintys giminės, skaičiaus ir linksnio gramatinės kategorijas. Ten pat pridėdama, kad nors įvardžių yra nedaug, jie vartojami gana dažnai, nes priklausomai nuo konteksto gali nurodyti vis kitus daiktus ar ypatybes.

Pagal nurodomus daiktus arba ypatybes skiriamos keturios reikšminės įvardžių grupės: asmeniniai, parodomieji (apibrėžiamieji), klausiamieji bei santykiniai ir neapibrėžiamieji. DLKG (2005: 256) pabrėžiama, kad kai kurie įvardžiai turi nevienodą reikšmę ir priklauso dviem reikšminėms grupėms.

Dėl darbo apimties šiame tyrime analizuojamos dvi grupės: asmeniniai ir parodomieji (apibrėžiamieji) įvardžiai, todėl svarbu jas aptarti plačiau. Asmeniniai įvardžiai, pasak DLKG (2005: 257) skiriami į tris grupes: pagrindiniai (*aš, mes, tu, jūs, jis, ji, tamsta, pats*), sangražinis (*savęs*), savybiniai (*manasis, -oji, tavasis, -oji, savasis, -oji, mūsų, -oji, jūsų, -ji, manas, -a, tavas, -a, savas, -a, maniškis, -ė, taviškis, -ė, saviškis, -ė, mūsų, -ė, jūsų, -ė*).

Artūras Judžentis (2012: 113), pastebi kad lietuvių kalbos asmeniniai įvardžiai semantiškai gali būti skiriami į dvi grupes: participinius (pokalbyje dalyvaujančius) ir neparticipinius (pokalbyje nedalyvaujančius) įvardžius. Kadangi įvykyje dalyvaujančių įvardžių (*aš, tu, mes, jūs*) giminė priklauso nuo kalbančiojo asmens, šiame tyrime pokalbyje dalyvaujančių asmeninių įvardžių asmeninių giminė nenustatyta. Be to, DLKG (2005: 256) pridėdama, kad „įvardžiai *aš, tu, savęs* ir kt. turi du skirtingus kilmininkus: asmeninį (*manęs, tavęs, savęs*) ir savybinį (*mano, tavo, savo*)“. Todėl, nors tarp anksčiau išvardytų savybinių įvardžių nebuvo įvardžių *mano, tavo, savo*, šiame tyrime jie priskirti savybiniams įvardžiams.

Parodomieji arba apibrėžiamieji įvardžiai „nurodo žinomą, apibrėžtą daiktą (asmenį, reiškinį arba ypatybę)“ (DLKG 2005: 262). Parodomiesiems įvardžiams priskiriami: *tas, ta, šis, ši, šitas, -a, anas, -a, toks, -ia, šioks, -ia, šitoks, -ia, anoks, -ia, tas pats, ta pati, pats tas, pati ta*.

Analizuojant lietuvių kalbos parodomuosius įvardžius svarbu paminėti, kad daiktavardiškai vartojami *tas, -a, šitas, -a* be vyriškosios ir moteriškosios giminės turi ir bevardės giminės formas *tai, šitai*. Pasak DLKG (2005: 264), šios formos dar gali būti vartojamos kaip *tatai, šitatai*. Ten pat rašoma, kad „tarp vyriškosios ir moteriškosios giminės formų iš vienos pusės ir bevardės giminės formų iš kitos pusės yra apibendrinto (konkretaus) – neapibendrinto nurodymo priešprieša.“ Tai reiškia, kad vyriškosios ir moteriškosios giminės formos susijusios su anksčiau minėtais daiktavardžiais, nurodo konkrečius daiktus, o bevardė giminė – priešingai, nurodo neapibendrintus daiktus. Kaip teigia Judžentis (2012: 39), „daiktavardiškai vartojamos anaforinių įvardžių bevardės giminės formos *tai, šitai* nurodo ne atskirą asmenį, o visą situaciją ar teiginį“ (pvz.: *tai buvo nemaloni situacija*).

Tiriant asmeninius ir parodumuosius įvardžius svarbus Judženčio (2012: 39) pastebėjimas, kad lietuvių kalboje „tais atvejais, kai įvardžiais *jis, ji, tas, ta, šis, ši, kuris, kuri* ir kt. tiesiogiai nurodomas pokalbyje nedalyvaujantis asmuo, jo giminė parenkama pagal to asmens lytį“, Pvz.: *iš kur jis atėjo?* Taip pat Judžentis pabrėžia, kad „jeigu įvardžiai vartojami anaforiškai ir nurodo anksčiau tekste pavartotus daiktavardžius, tai jų giminės forma parenkama pagal tų daiktavardžių giminę“. (pvz., *Duktė užėjo į parduotuvę. Ji pirko vandens.*). Šie Judženčio teiginiai svarbūs, nes ne visiems tiriamiesiems pavyko nustatyti tinkamą, su daiktavardžiu suderintą įvardžio giminę.

1.6. Įvardžių sistema latvių kalboje

Latvių kalba, kaip ir lietuvių, priklauso indoeuropiečių šeimos baltų kalbų grupei ir kartu su lietuvių kalba yra dvi gyvosios baltų kalbos. Būtent dėl to lietuvių ir latvių kalbos panašios tiek leksiškai, tiek morfologiškai.

Kalbininko Jono Kabelkos (1987: 129) teigimu, latvių kalboje pagal reikšmę skiriamos tokios įvardžių grupės: asmeniniai, sangražinis, savybiniai, parodomieji, klausiamieji ir santykiniai, neapibrėžiamieji, apibendrinamieji, pažymimasis, neigiamieji. Kaip jau minėta, šiame darbe tiriami tik asmeniniai ir parodomieji įvardžiai.

Latvių kalboje asmeniniai įvardžiai yra: *es* (liet. *aš*), *tu* (liet. *tu*), *viņš* (liet. *jis*), *viņa* (liet. *ji*), *mēs* (liet. *mes*), *jūs* (liet. *jūs*) *viņi* (liet. *jie*), *viņas* (liet. *jos*). Latvių, kaip ir lietuvių, kalboje įvardis yra kaitomas gimine (vyr. ir mot.), skaičiumi (vns. ir dgs) bei linksniu. Latvių kalbos gramatikoje (Dace Prauliņš 2012: 51) nurodoma, kad įvardžiai *mēs, jūs, viņi, viņas* yra

įvardžių *es, tu, viņš, viņa* daugiskaitos formos. Be to, latvių kalboje, kaip ir lietuvių, asmeninis įvardis *jūs* yra ne tik daugiskaitos forma, bet gali būti vartojama oficialiai besikreipiant į vieną asmenį.

Kabelka (1987: 130) prideda, kad „trečiojo asmens įvardžiai *viņš, viņa* vartojami tik kalbant apie gyvas būtybes (skirtingai nei lietuvių kalboje). Kalbant apie negyvus daiktus, trečiojo asmens įvardžių reikšmė vartojama *tas, tā*. Pvz., lat. *Šeit ir mežs. **Tas** ir liels* (plg. liet. *Čia yra miškas. **Jis** yra didelis*). Latvių kalbos gramatikoje (2021: 51) pridodama, kad tokiais atvejais šnekamojoje kalboje neretai vartojami įvardžiai *viņš, viņa*, nors gramatiškai tai nėra taisyklinga.

Parodomiesiems įvardžiams Kabelka (1987: 132) priskiria tokius parodomuosius įvardžius: *tas, tā, šis, šī, tāds, tāda, šāds, šāda, viņš, viņa, šitāds, šitāda*. Latvių kalbos gramatikoje (2012: 57) pabrėžiama, kad parodomųjų įvardžių vietininko linksnis gali turėti ne vieną formą ir visos šios formos gramatiškai yra taisyklingos.

Dėl tiriamųjų padarytų klaidų svarbu pastebėti ne tik baltų kalbų kalbinių sistemų skirtumus ir panašumus, bet ir pačių įvardžių formų panašumą. Kai kurios įvardžių formos latvių ir lietuvių kalboje yra identiškos, pvz., asmeninių įvardžių formos *man, tu, mums, jūs*; parodomųjų įvardžių formos *šis, tas, tie, to*. Taip pat yra įvardžių formų, kurias lietuvių ir latvių kalbose skiria tik diakritiniai ženklai: asmeniniai *mes* (lat. *mēs*), *mūsų* (lat. *mūsu*), *jūsų* (lat. *jūsu*); parodomieji *ši* (lat. *šī*), *ta* (lat. *tā*) ir pan. Be to, tyrime svarbu atkreipti dėmesį ir į įvardžių formas, kurios baltų kalbose morfologinio panašumo neturi, pvz., *jis, ji* (lat. *viņš, viņa*), *jie, jos* (lat. *viņi, viņas*).

Taigi nors lietuvių ir latvių kalbų asmeniniai ir parodomieji įvardžiai morfologiškai panašūs (kai kurie netgi identiški), tačiau yra morfologiškai nepanašių formų. Be to, kartais skiriasi jų vartojimo atvejai. Šie skirtumai, panašumai ir galima K1 įtaka Latvijos studentų lietuvių kalbos rašto darbuose bus aptariami šiame tyrime.

2. Tiriamoji dalis

2.1. Asmeninių įvardžių vartojimo analizė

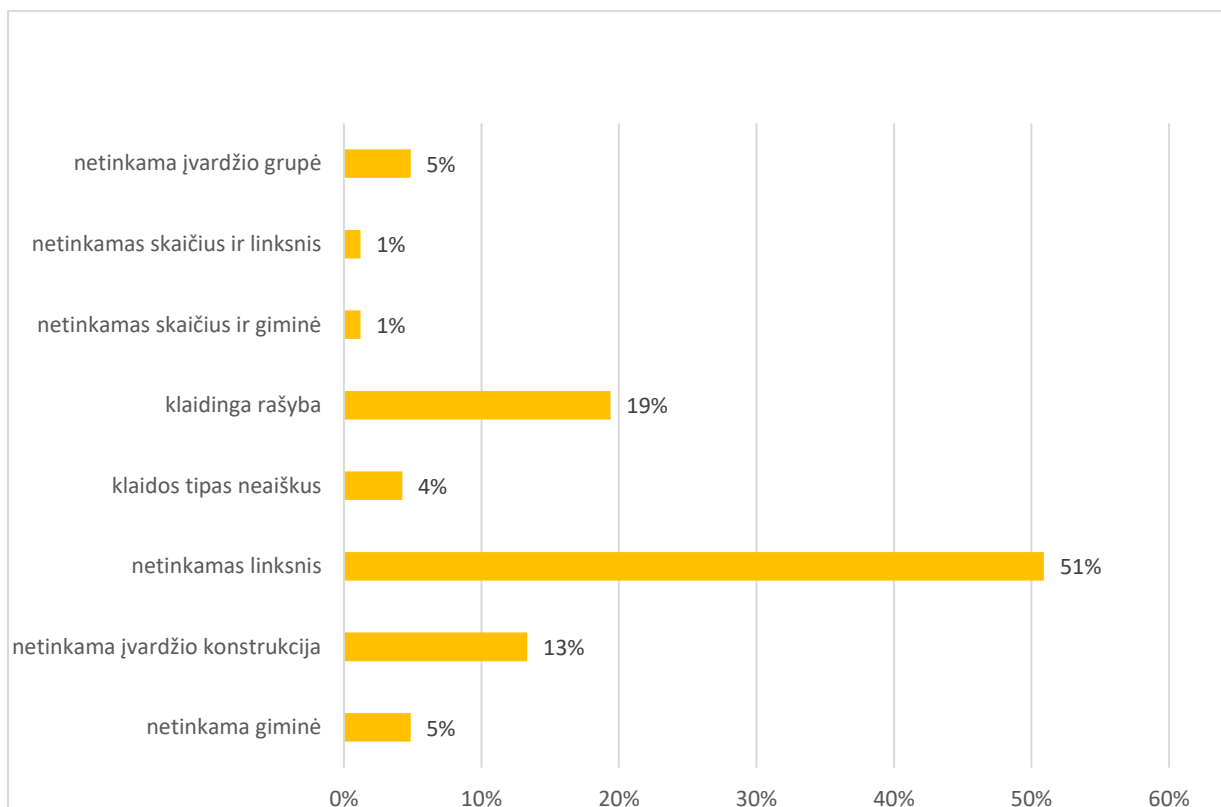
Kaip jau minėta, tyrime analizuotas asmeninių ir parodomųjų įvardžių vartojimas Latvijos studentų rašto darbuose. Medžiaga tyrimui rinkta iš antrosios baltų kalbos besimokančiųjų tekstyno *Esam*. Jame iš viso rastos 1877 konkordanso eilutės su asmeniniais įvardžiais ir 328 konkordanso eilutės, kuriose pavartoti parodomieji įvardžiai.

Pirmiausia analizuojama, kaip lietuvių K2 studentai vartoja pagrindinius asmeninius įvardžius (*aš, tu, jis, ji, mes jūs, jie, jos*), atskirai tirti sangražinio (*savęs*) ir savybinių (*mano, tavo, savo; manas, mana, tavas, tava savas, sava; manasis, manoji, tavasis, tavoji, savasis, savoji, maniškis, maniškė, taviškis, taviškė, saviškis, saviškė, mūsų, mūsų, jūsų, jūsų*) įvardžių vartojimo tendencijos.

Visų pirma, atlikus klaidų analizę, buvo nustatyta, kad iš 1877 pagrindinių asmeninių įvardžių pavartojimo atvejų, 165 kartus pagrindinių asmeninių įvardžių formos sakinio kontekste pavartotos netinkamai, t. y. pasirinktas netinkamas skaičius, linksnis, giminė, rasta rašybos klaidų, atvejų, kai pavartoto įvardžio ir jo konteksto nebuvo galima suprasti, pavartotas netinkamas įvardis arba įvardis pavartotas netinkamoje konstrukcijoje. Likusiose 1712 konkordanso eilutėse asmeniai įvardžiai buvo pavartoti taisyklingai. Taigi 91,3 proc. pagrindinių asmeninių įvardžių pavartoti taisyklingai, o 8,7 proc. – netaisyklingi.

Be to, tyrime buvo apskaičiuota, kad interlingvistinės klaidos, kurios kyla dėl galimos K1 įtakos, sudaro 46 proc. visų klaidingų asmeninių įvardžių pavartojimo atvejų. Kitos klaidos yra intralingvistinės: 12 proc. supaprastinimas, hiperapinendrinimo klaidos – 1 proc. 41 proc klaidų sudaro neaiškios kilmės raidos klaidos.

Išanalizavus tiriamųjų padarytas pagrindinių asmeninių įvardžių vartojimo klaidas, paaiškėjo, kad galima išskirti 8 klaidų tipus. Dažniausiai studentai klydo pasirinkdami tinkamą įvardžių linksnį, o rečiausiai – skaičiaus ir linksnio bei skaičiaus ir giminės (parinktos dvi netinkamos kategorijos) gramatinės kategorijas. Klaidų pasiskirstymas pateikiamas 3 paveiksle. Toliau tyrime nuodugniau analizuojami pateikti duomenys, atskirai aptariant kiekvieną klaidų tipą.

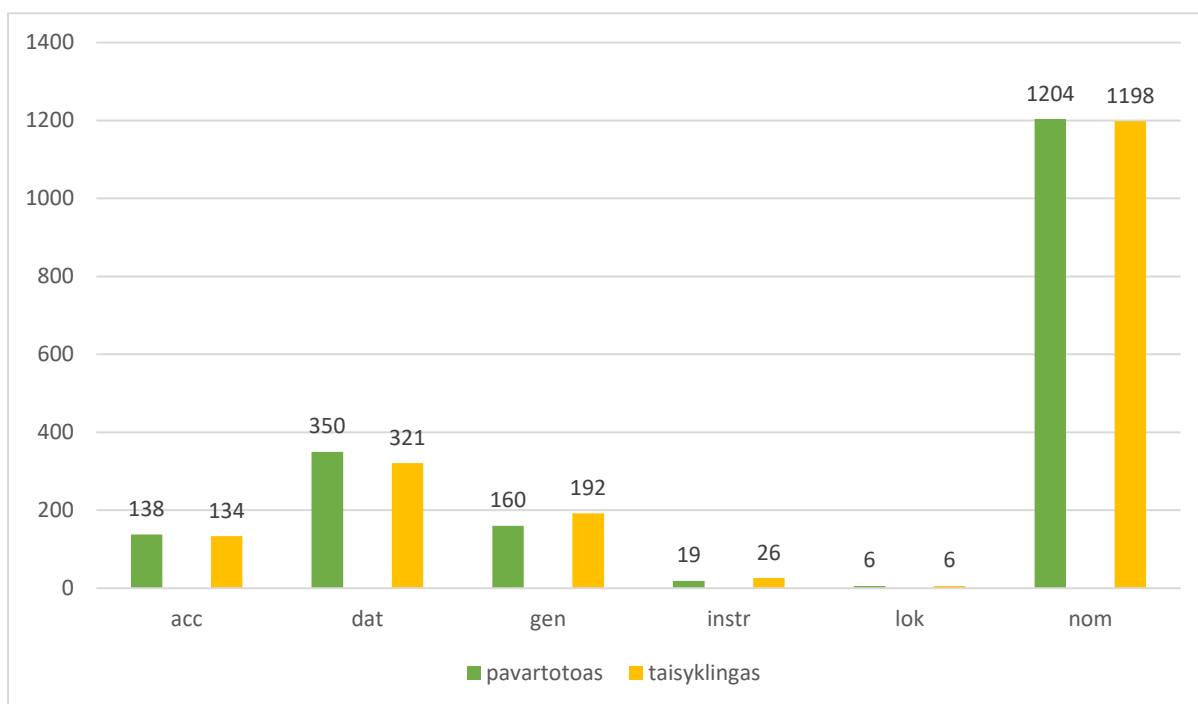


pav. 3 Pagrindinių asmeninių įvardžių klaidų tipai

Svarbu pastebėti, kad tyrime neaptiktas nei vienas netinkamo asmens pavartojimo atvejis (tik asmens giminė, skaičius arba rašybos klaidos). Pavyzdžiui, rašydami apie save, studentai niekada nevartojo įvardžių *tu* arba *jis*, tad galime teigti, kad problemų įsisavinti lietuvių kalbos asmens pavadinimą latvių studentams nekyla. Taip pat paminėta, kad nors tiriant asmeninių įvardžių vartojimą vienas iš klaidų tipų buvo *netinkama konstrukcija*, šio tipo klaidos dėl savo sąsajų su linksnio gramatinė kategorija analizėje atskirai aptariamos nebus, jos priskirtos linksnio gramatinės kategorijos parinkimo analizei. Pvz. sakinyje *man yra brolis* netaisyklinga visa konstrukcija, tačiau dėmesys tyrime kreiptinas į įvardžio *aš* linksnį. Taip pat kategorijos, kuriose studentai pasirinko netinkamą skaičių ir giminę, skaičių ir linksnį nebus aptariamos atskirai, nes šios klaidos aptartos rašant apie skaičiaus, giminės ir linksnio gramatinių kategorijų pavartojimo klaidas.

2.1.1. Asmeninių įvardžių linksnio gramatinės kategorijos parinkimas

Daugiausia problemų Latvijos studentams kėlė tinkamo linksnio parinkimas. Iš viso aptiktos 82 linksnio pavartojimo klaidos, o tai sudaro 51 proc. visų studentų padarytų klaidų. 4 paveiksle išskirtas kiekvienas linksnis ir jo pavartojimo atvejai pasirenkant įvardį. Žalios spalvos stulpeliai žymi kiekvieno linksnio pavartojimo skaičių, o geltona – kiek kartų linksnis turėjo būti pavartotas atsižvelgiant į sakinio kontekstą.



pav. 4 asmeninių įvardžių linksnio gramatinės kategorijos parinkimas

Kaip matyti 4 paveiksle, Latvijos studentai savo darbuose asmeninius įvardžius dažniausiai vartojo vardininko forma (1204 konkordanso eilutės), o rečiausiai – vietininko (aptiktos 6 konkordanso eilutės).

Svarbu pastebėti, kad studentų darbuose dažna tema – pomėgiai. Studentai, kalbėdami apie pomėgius beveik neklydo ir konstrukciją *kam patinka kas* vartojo taisyklingai, pasirinkdami naudininko linksnį. Suklysta buvo vieną kartą (*aš visada labai patiko leisti laiką*⁵). Taip pat vardininko linksnis vartojamas tada, kai sakinytis turi neigiamą reikšmę (*Jiėjo iš darbo, aš nebuvo namie; Aš ji nepažystu ilgai*). Linksnio klaidų pastebėta ir vartojant veiksmažodį *įkvėpti* (*Aš įkvėpiu tokie žmonės; Yra daug žmonių, kurie aš įkvėpia*), čia pasirenkamas vardininko linksnis, o ne galininko. Be to, netaisyklingai pavartota konstrukcija amžiui nustatyti (*Kada aš turėjau vienuoliktą metų; Ji yra 55 (penkiasdešimt penki) metai*). Visgi, nei lietuvių, nei latvių kalbose amžiui nusakyti konstrukcijos su veiksmažodžiu *turėti*

⁵ Darbe cituojami pavyzdžiai autentiški, jų kalba netaisyta.

nėra vartojamos, o konstrukciją amžiui nusakyti studentų darbuose dažna ir joje daugiau klaidų nerasta. Galima daryti prielaidą, kad šioje konstrukcijoje klystama retai, nes paprastai pasakyti pagrindinę informaciją apie save K2 mokiniai išmoka per pirmąsias pamokas, o tokią vartoseną galima priskirti supaprastinimui, nes vardininko linksnis yra pamatinis.

Taigi netinkamą vardininko linksnio vartojimą galima priskirti supaprastinimo klaidoms, nes lietuvių kalbos pamatinis linksnis yra vardininkas, taigi tikėtina, kad jį studentai ir linkę vartoti dažniausiai, ypač, kai nėra įsisavinę, kokią formą turėtų pavartoti tam tikrame kontekste, be to, veiksmažodis *įkvėpti* kur kas retesnis (tekstyne aptikti 37 šio veiksmažodžio pavartojimo atvejai) negu *patikti* (100 pavartojimo atvejų), jo mokoma siekiant jau kur kas aukštesnio kalbos lygio negu pradinio, tad ir studentams gali kilti daugiau sunkumų. Be to, svarbu pastebėti, kad Erikos Rimkutės (2006: 50) atlikto tyrimo „Dabartinės lietuvių kalbos gramatinių formų vartoseną morofologiškai anotuotame tekстыne“ duomenimis, dažniausias lietuvių kalboje vartojamas linksnis – kilmininkas (22,8 proc. visų linksnių pavartojimo atvejų), o ne vardininko. Taigi tai pagrindžia hipotezę, kad Latvijos studentai savo darbuose linkę sakinius gramatiškai supaprastinti per dažnai vartodami vardininko linksnio formas.

Latvijos studentams sunkumų kėlė ir naudininko linksnio vartojimas. Studentai vartodami šį linksnį klydo norėdami nusakyti nuosavybę (turėjimą). Lietuviškai nuosavybę nusakoma veiksmažodžiu *turėti* (konstrukcija *aš turiu*), o latviškai – veiksmažodžiu *yra* (lat. *īr*) (konstrukcija *man īr*). Tekstyne *Esam* rasta dvylika konkordanso eilučių, kuriose rašydami apie turėjimą Latvijos studentai vartojo įvardžio naudininko linksnį tada, kai turėjo pavartoti vardininką (pvz.: *man yra blauzdos; didelė dalis draugų man ira iš mokyklos; man yra didelė šeima; man yra atskiras kambarys* ir pan.). Taigi galima daryti prielaidą, kad ši vartoseną yra paveikta studentų K1 – latvių kalbos dėl latvių kalboje vartojamos konstrukcijos *man īr*.

Taip pat asmeninių įvardžių naudininko linksnis buvo vartotas ir tokiais atvejais, kai sakinio kontekste turėtų būti vartojamas galininkas (*todėl mes dažnai važiuojame pas **jiems**; laikyti už **jiems** špygą* ir įnagininkas (*džiaugiuosi apie **jiems** ir imu pavyzdį; kartu su **jiems** tikri niekada nėra nuobodu*). Šiuose pavartojimo atvejuose galima K1 įtaka, nes, pasak Kabelkos (1987: 204) latvių kalbos prielinksniai vartojami su įvairiais linksniais, kai šie linksniai yra vartojami vienaskaitos forma. Kai su prielinksniu vartojamas žodis (šiuo atveju įvardis) yra vartojamas daugiskaitos forma, tas žodis gali būti vartojamas tik naudininko arba įnagininko linksniu. Taigi naudininko linksnio vartojimo atvejus galima priskirti K1 įtakai dėl konstrukcijos turėjimui nustatyti ir daugiskaitos formos vartojimo naudininko linksniu.

Palyginus duomenis taip pat matyti, kad kilmininko linksnis Latvijos studentų darbuose netinkamame kontekste pavartotas 32-ose konkordanso eilutėse. Vartodami kilmininko linksnį

tiriamieji klydo įvairiuose sakiniuose (*kartu su jo yra negalimas nejuoktis, jo yra dvidešimt treji metai; jo yra jau septyniolika metų; jos patinka važiuoti su dviračiumi; kartais yra vertas pažiūrėti į jų nuo pakraščio ir pagalvoti; metus prieš manęs pabaigė baltų filologiją*). Nors to paties tipo klaida pakartota tik du kartus, rašant apie amžių, kai kilmininkas vartojamas naudininko linksnio konstrukcijoje amžiui pasakyti, galima kelti hipotezę, kad per dažnas kilmininko linksnio vartojimas gali būti kilęs dėl dažno jo vartojimo (kaip jau minėta, tai – dažniausias lietuvių kalbos linksnis) lietuvių kalboje. Galimai studentai šį linksnį linkę vartoti netinkame kontekste dėl to, nes mokydami lietuvių kalbos dažnai su juo susiduria.

Galininko linksnis pavartotas netinkamame kontekste keturis kartus (*ant jį būtų tik mylimiausios knygos; virš jį – televizorius; žino, kad į jį gali pasikliauti; bet Rygos name mane laukia mano draugas*). Du iš šių klaidingo pavartojimo atvejų yra susiję su vietos prielinksniais, trimis iš keturių atvejų sakiniuose turėtų būti vartojamas kilmininko linksnis, o vienu – įnagininko. Svarbu pastebėti, kad vietos prielinksniai *ant* (lat. *uz*) ir *virš* (lat. *virš*) latvių kalboje, taip pat kaip lietuvių, vartojami kartu su kilmininko linksnium, todėl šių klaidų negalime priskirti K1 įtakai, nes, latvių kalboje, dėl anksčiau minėto įvardžių *jis, ji* ir *tas, ta* reikšmių persidengimo lietuvių ir latvių kalbose, tokiuose sakiniuose būtų vartojami parodomieji įvardžiai. Taigi dėl nedidelio klaidų skaičiaus jas galima kelti hipotezę, kad jos yra neaiškos kilmės raidos klaidos, kilusios dėl dar nesusiformavusios gramatinės kompetencijos.

Svarbu pastebėti, kad vietininko linksnis pavartotas tik šešis kartus ir visada vartotas taisyklingai: *Jame pasirodys studijų laiku įsigytinis patirtis; Joje buvo tulpės; susijaudinimas liko many; garsūs žmonės, kurie turia savyje didelį galingą; studijuojame kiekvienas savyje*. Nors viename sakinyje ir suklysta, tai – ne linksnio, o giminės klaida: *miestas yra kaip labirintas, joje yra lengva paklysti*. Tad nors asmeniniai įvardžiai vietininko linksnium vartojami retai, sunkumų juos vartojant Latvijos studentams neįkyla.

Be visų jau aptartų linksnių vartojimo tendencijų svarbus ir įnagininko linksnio vartojimas. Šis linksnis buvo pavartotas 19 kartų ir nebuvo pavartotas neteisingame kontekste. Tačiau aštuonis kartus studentai rinkosi vartoti kitą linksnį tada, kai sakinio kontekste taisyklinga vartoti įnagininką. Kelis kartus suklysta vartojant prielinksnes konstrukcijas, kuriose vartojamas prielinksnis *su* (*palaimoje šeimoje ir esame su jį patenkinta; kartu su jo yra negalimas nejuoktis; jis visada gali juoktis su man*), taip pat prielinksnis *po* (*po jį vedė kalinius*). Prielinksnis *su* (lat. *ar*) latvių kalboje vartojamas su galininko arba įnagininko linksnium, prielinksnis *po* (lat. *zem*) su kilmininku, todėl ir čia tik vienu atveju galima K1 įtaka. Kitais atvejais galima kelti hipotezę, kad tai – neaiškos kilmės raidos klaidos.

Apibendrinant pagrindinių asmeninių įvardžių linksnio gramatinės kategorijos vartojimo tendencijas svarbu pabrėžti, kad dažniausiai vartojamas vardininko linksnis. Jį vartodami Latvijos studentai klydo nedaug, o klaidos kilo dėl supaprastinimo. Nors kai kurias konstrukcijas (pvz., amžiui nusakyti) studentai įsisavino gerai ir jas vartodami beveik neklydo, sunkiau su konstrukcijų turėjimui nusakyti vartojimu, nes latvių kalboje jos gramatiškai kitokios. Nors įnagininko linksnis vartotas tinkamame kontekste, pastebėta atvejų, kuomet studentai vartojo kitą linksnį tada, kai turėtų rinktis įnagininko linksnį. Šio linksnio vartojimas problematiškas galimai dėl to, nes paprastai jo mokomasi vėliau nei, vardininko, kilmininko, galininko ir vietininko linksnų. Be to, pasak Rimkutės (2006: 50) įnagininko linksnis retas ir lietuvių kalboje, šio linksnio vartojimas sudaro 6,1 proc. visų linksnų pavartojimo atvejų. Nors dauguma klaidų priskiriamos intralingvistinėms (tiksliau – supaprastinimo) klaidoms, naudininko linksnio vartojimą netinkamame kontekste galima priskirti K1 įtakai dėl konstrukcijos turėjimui nustatyti vartojimo ir naudininko linksnio vartojimo kartu su daugiskaitos formos įvardžiu vartojimo. Taip pat svarbu pastebėti, kad vietininko linksnio klaidų asmeninių įvardžių vartojime nerasta.

2.1.2. Rašybos klaidų analizė

Latvijos studentų darbuose daromos ir rašybos klaidos. Iš viso jų buvo 32. Čia pasirodė skirtingi vienaskaitos pirmojo asmens vardininko variantai: *as*, *ās*, *ašu*, *eš*. Taip pat vienaskaitos pirmojo asmens galininko linksnio variantas *mani* pasikartojo tris kartus, o vartojant daugiskaitos pirmojo asmens kilmininko linksnį klysta daugiausiai, ši forma vartota kaip: *mūso*, *musu*, *musų*, *mūsu*, *mūs*. Iš viso aptikta 20 netaisyklingų šio įvardžio rašymo atvejų.

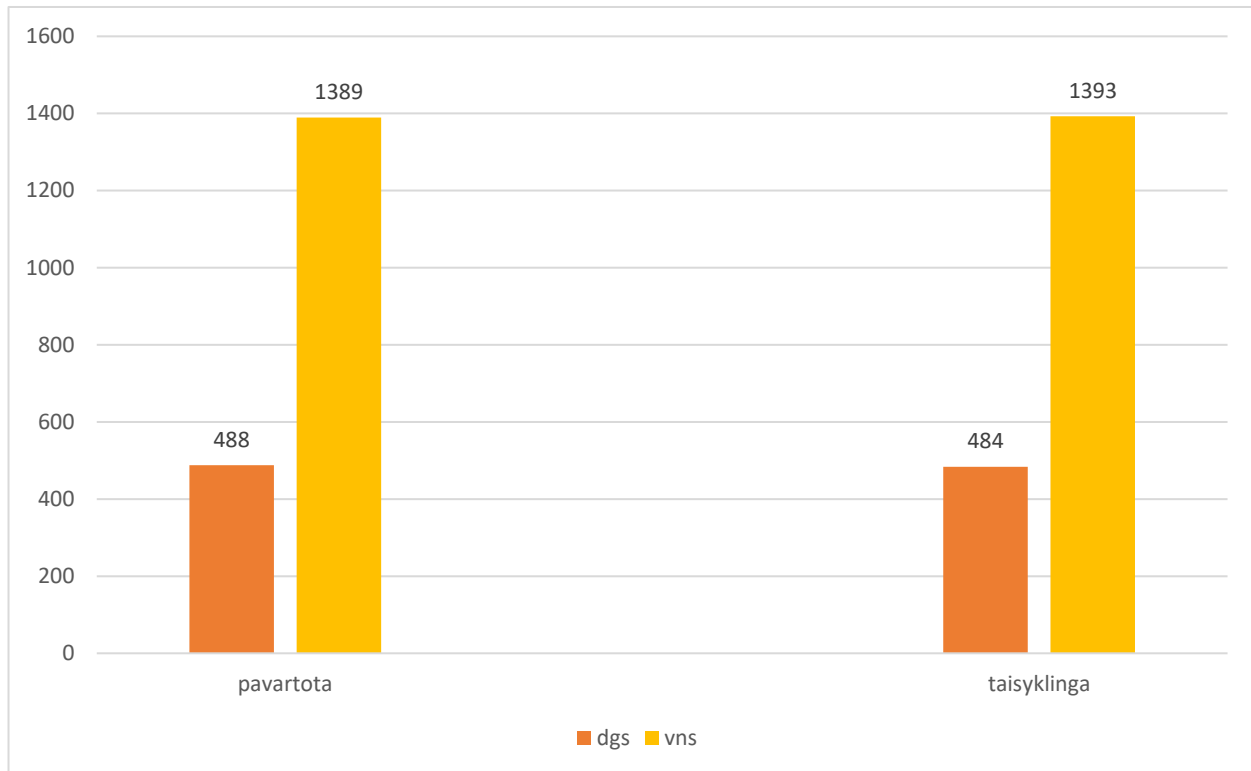
Ištyrus Latvijos studentų asmeninių įvardžių rašybos tendencijas, galime pastebėti, kad rašybos tendencijos perimtos iš K1. Latvių kalboje įvardis *aš* yra *es* (studentai vartojo rašybos variantus *es*, *eš*), įvardis *mes* latvių kalboje *mēs*, o kilmininko forma – *mūsu*. Tokį rašybos variantą studentai vartoja ir lietuvių kalboje, be to, galima kelti hipotezę, kad studentams kyla sunkumų vartojant lietuvių kalbos diakritinius ženklus, todėl atsiranda įvairių šio įvardžio formų rašybos variantų.

Svarbu pastebėti ir tai, kad studentams problemų nekėlė tų asmeninių įvardžių, kurie šiose baltų kalbose morfologinio panašumo neturi, pavyzdžiui *jis*, *ji* (lat. *viņš*, *viņa*) rašyba. Tad išanalizavus asmeninių įvardžių rašybos tendencijas galima teigti, kad K1 rašybai įtakos turi, ypač tada, kai įvardžiai ir jų formos abiejose kalbose turi morfologinio panašumo.

2.1.3. Asmeninių įvardžių skaičiaus gramatinės kategorijos parinkimas

Studentų darbuose aptikta ir asmeninių įvardžių skaičiaus vartojimo klaidų. Šio tipo klaidos sudaro 6 proc. visų asmeninių įvardžių pavartojimo klaidų. Tyrime buvo apskaičiuota,

kad studentai asmeninių įvardžių vienaskaitos formą pavartojo 74 proc. pavartojimo atvejų, o daugiskaitos – 26 proc. Tad vienaskaitos formos vartojamos beveik tris kartus dažniau nei daugiskaitos. Tam įtakos gali turėti studentų darbų temos. Dažnai rašoma pirmuoju vienaskaitos asmeniu (įvardis aš pavartotas 623 kartus). Be to, svarbu pastebėti, kad Rimkutės atlikto tyrimo (2006: 49) duomenys panašūs: 65 proc. visų pavartojimo atvejų lietuvių kalboje sudaro vienaskaita ir 32 proc, - daugiskaita. Skaičiaus gramatinės kategorijos vartojimo tendencijos Latvijos studentų rašto darbuose pateikiamos 5 paveiksle.



pav. 5 asmeninių įvardžių skaičiaus gramatinės kategorijos parinkimas

Analizuojant skaičiaus gramatinę kategoriją pastebėta, kad klaidingų pavartojimo atvejų – vos keturi. Be to, visi studentai, kurie pasirinko netinkamą skaičių, kartu klaidingai reiškė ir dar vieną gramatinę kategoriją (giminę arba linksnį): Savo šeimą, nors ir kartais jie man atrodo keistoka; . Jie duktė xxx ily mano pussesere; Man labai patinka sintaksė. Jie yra įdoma; Mes jų labai meilė ir pasilepinti. Taigi, galima daryti išvadą, kad studentai minimais atvejais nėra gerai įsisavinę įvardžių formų, tad parenka atsitiktines, nemotyvuotas formas.

Visuose sakiniuose tiriamieji rinkosi daugiskaitą, nors iš konteksto matyti, kad rašoma apie vieną asmenį ar kelis asmenis (šeimą) kaip vienetą. Be to, pirmuoju ir ketvirtuoju atveju pasirinktas ne tik netinkamas skaičius, bet ir linksnis, o antruoju ir trečiuoju atveju – ne tik skaičius, bet ir giminė. Studentų čia renkamasi vartoti vyrišką giminę, o ne moterišką, nors šalia esantys daiktavardžiai yra moteriškos giminės (šeimininkė, sintaksė). Šios klaidos nėra

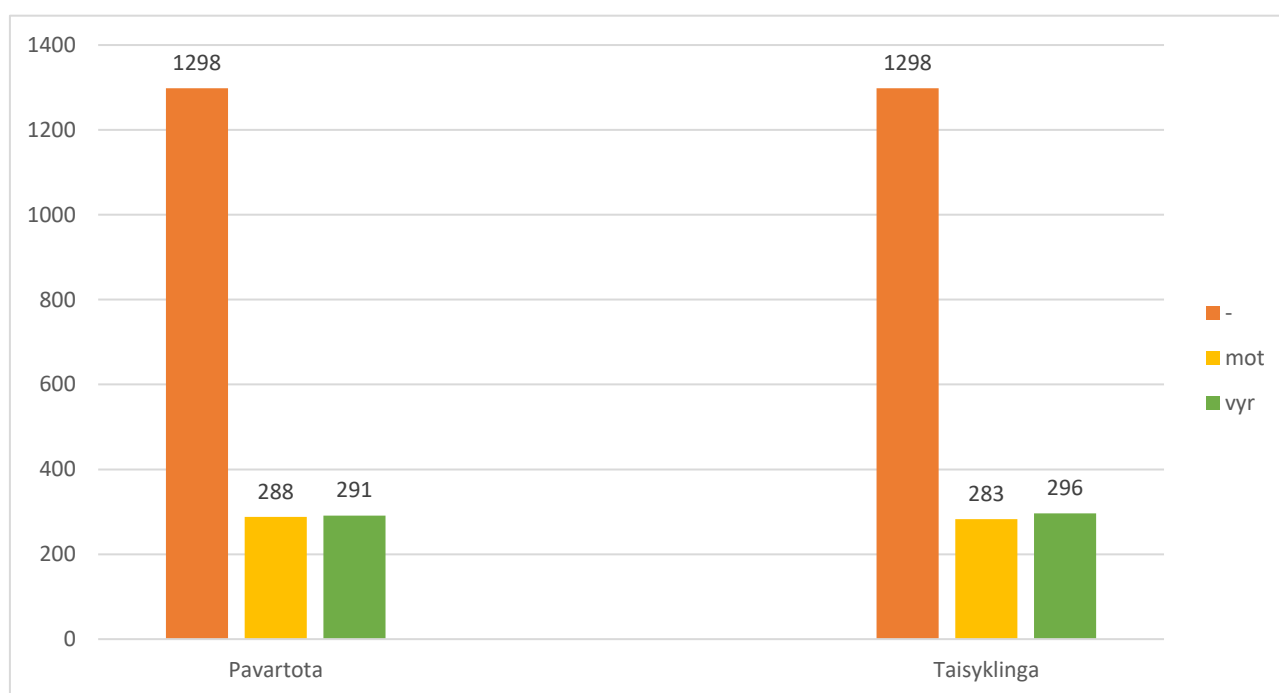
K1 įtaka, tačiau galima kelti hipotezę, kad jos galėjo kilti dėl morfologiškai ir fonetiškai panašių formų ji ir jie.

Taigi lietuvių kaip K2 besimokantys studentai dažniausiai pasirenka tinkamą asmeninio įvardžio skaičių, o tais atvejais, kai pavartoti tinkamo skaičiaus nepavyksta, suklystama renkantis ir giminę arba linksnį. Galima kelti hipotezę, kad vyriškoji giminė pasirenkama vartoti dėl to, kad ji yra nežymėtasis giminės kategorijos narys, tačiau giminės gramatinė kategorija plačiau aptariama kitame skyrelyje. Padarytos klaidos leidžia kelti hipotezę, kad atvejais, kai moteriškos giminės vienaskaitos vardininkas keičiamas vyriškosios giminės daugiskaita, galimai klystama dėl šių formų(ji, jie) morfologinio ir fonetinio panašumo.

2.1.4. Asmeninių įvardžių giminės gramatinės kategorijos parinkimas

Analizuojant asmeninių įvardžių giminės gramatinę kategoriją nustatyta, kad šio tipo klaidos sudaro 5 proc visų klaidų, be to, dar 1 proc. klaidų sudaro netinkamos giminės ir dar vienos gramatinės kategorijos pavartojimas, tad iš viso giminės gramatinės kategorijos klaidos sudaro 6 proc. visų Latvijos studentų asmeninių įvardžių pavartojimo klaidų.

Analizuojant giminės gramatinę kategoriją svarbu pastebėti, kad įvardžiai *aš*, *mes*, *tu*, *jūs* ir jų formos giminės rodančių galūnių neturi. Nors asmuo turi lytį, ir kalbant ji parodoma priklausomo žodžio forma, šiame tyrime į tai neatsižvelgiama, nes analizuojamas pats įvardis, o ne priklausomųjų žodžių formos. Žemiau pateiktoje diagramoje asmeniniai įvardžiai *aš*, *mes*, *tu*, *jūs* ir jų formos pažymėti brūkšniu.



pav. 6 asmeninių įvardžių giminės gramatinės kategorijos parinkimas

Kaip matyti iš 6 paveikslo, 1298-iose konkordanso eilutėse buvo pavartoti įvardžiai *aš, mes, tu* ir *jūs* bei jų formos, kurių giminė priklauso nuo konteksto. 291-oje eilutėje pavartota vyriškoji įvardžių giminė (*jis, jie*) ir 288-iose – moteriškoji (*ji, jos*), tad vyriškoji ir moteriškoji giminės vartotos beveik vienodai dažnai.

Dvejuose sakiniuose (*Ant grindų kilimėlis, tačiau **ji** yra tik žiemą; Mamos brolių su žmona ir **jos** trys vaikai*) galima pastebėti, kad studentai vartoja moteriškos giminės įvardį tada, kai daiktavardis turi galūnę *-is* (*kilimėlis, brolis*), būdingą tiek vyriškai, tiek moteriškai giminei. Taip pat yra sakinių (*Miestas yra kaip labirintas, **joje** yra lengvai paklysti; . **Jos** visi yra šalia mūsų; Yra senas medinis namas. **Ji** buvo pastatytas ir 19 amžiuje*), kuriuose studentai renka moteriškosios giminės įvardį, nors pavartotas daiktavardis (*labirintas, namas*) arba įvardis (*visi*) yra vyriškosios giminės. Tad nors netaisyklingų giminės gramatinės kategorijos pavartojimo atvejų mažai, juose galima išvelgti tam tikras tendencijas, t. y. sunkumus derinant įvardžio giminę prie daiktavardžio giminės. Kl įtaka čia neišvelgta.

Pastebėta ir sakinių, kuriuose studentai vartoja vyriškosios giminės įvardį, kurio jie nesuderino su moteriškosios giminės daiktavardžiu ir būdvardžiu (*Patogi kėdė, o po **juo** – šiukšliadėžė; **jie** man atrodo keistoka; Man labai patinka sintaksė. **Jie** yra įdoma*). Šiuose sakiniuose sunku išvelgti latvių kalbos įtaką, nes daiktavardžiai *kėdė* ir *sintaksė* latvių kalboje taip pat yra moteriškosios giminės. Visgi, ir čia galima išvelgti fonetinį panašumą tarp lietuvių kalbos asmeninių įvardžių formų (*jie* ir *ji*), kuris galėjo turėti įtakos šių įvardžių netaisyklingam pavartojimui.

Studentai, derindami įvardžio giminę taip pat klydo tada, kai rašė apie vyriškosios ir moteriškosios giminės asmenis (*Jos yra sesuo ir brolis; Mamos brolių su žmona ir jos trys vaikai*). Studentai rinkosi moteriškosios giminės įvardžių formas, nors tiek lietuvių, tiek latvių kalbose vyriškoji giminė yra nežymėtoji, ji vartojama ne tik tuo atveju, kai kalbama apie daugiau nei vieną vyriškosios giminės daiktavardį, bet ir daugiau nei vieną skirtingų giminių daiktavardžius. Šiuose sakiniuose latvių kalbos įtaka neišvelgta, nes šių įvardžių formos morfologiškai ir latvių kalbos įvardžius nepanašios (*jie, jos* lat. *viņi, viņas*). Visgi, kaip minėta anksčiau, studentus klaidinti galėjo daiktavardžio *brolis* galūnė, nors šio daiktavardžio giminė sutampa su biologine lytimi.

Galiausiai, svarbu atkreipti dėmesį į dar vieną klaidingą sakinį (*Direktorius yra mano dėdė. **Jos** vardas xxx.*). Jame vyriškosios giminės daiktavardžiui *dėdė* priskiriamas moteriškosios giminės įvardis *jos*. Šis atvejis ypatingas dėl to, nes, kaip rašo Judžentis, (2012: 32) šiuo atveju „semantinė ir morfolginė giminė nesutampa: linksniavimo paradigma būdinga moteriškosios giminės daiktavardžiams, tačiau jais pavadinti vyriškosios lyties asmenys.“ Tad

dėl daiktavardžio moteriškos giminės galūnės galimybė priskirti netinkamos giminės įvardį padidėja. Visgi, toks atvejis studentų darbuose vienintelis. *Dėdė* minimas dar dviejuose studentų darbuose, tačiau juose pavartota vyriškoji įvardžio giminė (*mano dėdė ir jo žmona yra mano krikštatėviai. Dėdė yra direktorius, jo vardas xxx*), tad ši klaida nėra tendencinga.

Išanalizavus giminės gramatinės kategorijos vartojimo tendencijas galima teigti, kad Latvijos studentams ne visada pavyko prie daiktavardžio priderinti tinkamą įvardžio giminę. Visgi, klaidų nepadaryta tiek daug ir jos gana įvairios: vyriškosios giminės įvardis vartotas su moteriškosios giminės daiktavardžiu, moteriškosios giminės įvardis vartotas su vyriškosios giminės daiktavardžiu, problematiškas galūnės *-is* priskyrimas tinkamai giminei bei semantinė daiktavardžio giminė. Be to, giminės gramatinės kategorijos vartojimo klaidos sudaro tik 7 proc. visų asmeninių įvardžių vartojimo klaidų, tad pasikartojančių klaidų nėra daug ir jose nepavyko išvelgti K1 įtakos. Taip pat svarbu pastebėti, kad studentai dažnai vartojo įvardžius *aš, mes, tu, jūs* bei jų formas, kurių giminė priklauso nuo platesnio konteksto, tad tyrime šie įvardžiai neaptarti.

2.1.5. Savybinių ir sangražinio įvardžių vartojimo analizė

Be jau apartų pagrindinių asmeninių įvardžių, Latvijos studentų darbuose vartoti ir savybiniai bei sangražiniai įvardžiai, kurie taip pat priskiriami prie asmeninių įvardžių. Studentų darbuose iš viso rasti 492 savybinių ir sangražinio įvardžių pavartojimo atvejai. Iš jų 4,5 proc. pavartoti netaisyklingai. Iš visų lietuvių kalbos savybinių įvardžių studentų darbuose buvo vartoti tik *mano, savo, savas* bei sangražinis įvardis *savęs*.

Dažniausias studentų darbuose įvardis *mano*. Šis įvardis pavartotas 360 kartų. Vartodami šį įvardį studentai suklydo 13 kartų. Studentai klydo tokiais atvejais (pvz.: *aš turiu pokalbį telefoną su mano mama; negaliu įsivaizduoti savo gyvenimo be mano draugų; aš noriu jums papasakoti apie mano šeimą ir draugus*), kai įvardį *savo* keitė į *mano*. Nors šios klaidos sudaro 3,6 proc. įvardžio *mano* pavartojimo atvejų, tad galima teigti, kad didesnių problemų šio įvardžio vartojimas tiriamiesiems nekėlė, pastebėta, kad šias klaidas galima priskirti per dažno vartojimo klaidoms. Latvijos studentai įvardį *mano* vartojo ir tinkamame kontekste, ir tuomet, kai sakinio kontekste taisyklinga vartoti įvardį *savo*.

Savybinis įvardis *savo* studentų darbuose buvo pavartotas 101 kartą. Netaisyklingai jis pavartotas tik vieną kartą (*Man labai patinka savo lova*). Kaip jau minėta, studentams daugiau sunkumų kėlė sakiniai, kurių kontekste turėtų būti pavartotas įvardis *savo*, nes tokiuose sakiniuose studentai šį įvardį keitė įvardžiu *mano*. Galima daryti prielaidą, kad vartodami įvardį *savo* studentai klydo rečiau, nes jis buvo vartojamas ne taip dažnai kaip įvardis *mano*.

Pastebėtina ir tai, kad įvardis *mano* paprastai išmokstamas anksčiau, nes yra vartojamas tokiose frazėse kaip *mano vardas, mano pavardė, mano adresas* ir pan.

Taip pat pastebėtos dvi rašybos klaidos (*Manu sesuo irgi dainuoja; Visi manu giminės yra muzikalūs*). Šios klaidos galėjo kilti dėl K1 įtakos, nes latvių kalboje, kaip jau minėta, savybiniai įvardžiai *mans, mana, tavs, tava, savs, sava* yra linksniuojami kaip paprastieji būdvardžiai ir derinami su pažymimuoju žodžiu gimine, skaičiumi ir linksniu. Nors forma *manu* – vyriškosios giminės Galininko linksnis, o šiuose sakiniuose studentai vartoja moteriškąją, šias klaidas vis tiek galima priskirti K1 įtakai dėl formos perkėlimo iš K1 į K2.

Studentų darbuose 5 kartus pavartotas ir savybinis įvardis *savas*. Iš jų visų taisyklingas tik vienas pavartojimo atvejis (*mažas, bet savas kambarys*), kituose sakiniuose (*jam nepatinka savas vardas*) vartojamas netinkama įvardžio grupė ir pagrindinis įvardis *jo* keičiamas savybiniu įvardžiu. Kitais atvejais (*ji įkvepia su savus puikius ypatybę; su savo balsu ir visiems saviems laimėjimais muzikoje; šiandien jums papasakosiu apie savą keisčiausią dieną*) įvardis *savas* vartojamas tada, kai sakinio kontekste turėtų būti vartojamas įvardis *savo*. Šias klaidas galima priskirti K1 įtakai, nes, kaip jau minėta, latvių kalboje įvardis *savo* yra kaitomas gimine ir linksniu, tad latvių studentai jį derina prie daiktavardžių.

Be savybinių įvardžių studentų darbuose aptiktas ir sangražinis įvardis *savęs*. Iš viso jis pavartotas 21 kartą. Šis įvardis vartotas ne tik kilmininko linksniu, bet ir naudininko (*sau*), galininko (*save*), įnagininko (*savimi*) ir vietininko (*savyje*) linksniais. Iš viso nustatyti 4 klaidingi pavartojimo atvejai, o tai sudaro 19 proc. visų sangražinio įvardžio pavartojimo atvejų. Sangražinis įvardis vartotas tada, kai sakinio kontekste tinkamas savybinis įvardis *savo* (*ir išvykome – aš į save, jie į jous namą; mes turime kiekvienas savęs kasdienis gyvenimas; studijuojame kiekvienas savyje aukštoji mokykloje*). Taip pat pasirinktas netinkamas sangražinio įvardžio linksnis (šventėje mes galime *savęs* palepinti). Taigi sangražinis įvardis studentų darbuose vartotas retai, tad ir jo vartojime klaidų nėra daug, o netinkamus pavartojimo atvejus galima priskirti neaiškios kilmės raidos klaidoms dėl studentų dar neįsisavinto sangražinio įvardžio vartojimo.

2.1.6. Asmeninių įvardžių vartojimo analizės apibendrinimas

Apibendrinant pagrindinių asmeninių įvardžių vartojimo tendencijas galima padaryti tokias išvadas: asmeninių įvardžių vartojimas studentams didelių problemų nekėlė, taisyklingai pavartoti 91,3 proc. asmeninių įvardžių. Daugiausia problemų Latvijos studentams kėlė tinkamo linksnio parinkimas, aptikta tiek interlingvistinių, tiek intralingvalinių klaidų. Be to, pastebėta, kad studentai neklęsta vartodami konstrukciją amžiui nusakyti, tačiau sunkumų kėlė nuosavybės nusakymas. K1 turi įtakos asmeninių įvardžių rašybai, ypač tada, kai įvardžiai ir

jų formos abiejose kalbose turi morfologinio panašumo. Skaičiaus ir giminės gramatinių kategorijų vartojime nepastebėta K1 įtakos, o studentų klaidos priskirtos neaiškios kilmės raidos klaidoms dėl dar nesusidariusios gramatinės kompetencijos.

Tuo metu savybinių ir sangražinio įvardžio vartojimo klaidos gali kilti iš K1 dėl pastebėtos tendencijos latvių kalbos ypatybę šiuos įvardžius kaityti gimine taikyti vartojant lietuvių kalbos įvardžius *mano, tavo, savęs*. Be to, svarbu pastebėti, kad tyrimo duomenimis klaidos, kurios kyla dėl galimos K1 įtakos, sudaro 46 proc. visų klaidingų asmeninių įvardžių pavartojimo atvejų, o 41 proc klaidų sudaro neaiškios kilmės raidos klaidos, 12 proc. supaprastinimas, hiperapinendrinimo klaidos – 1 proc.

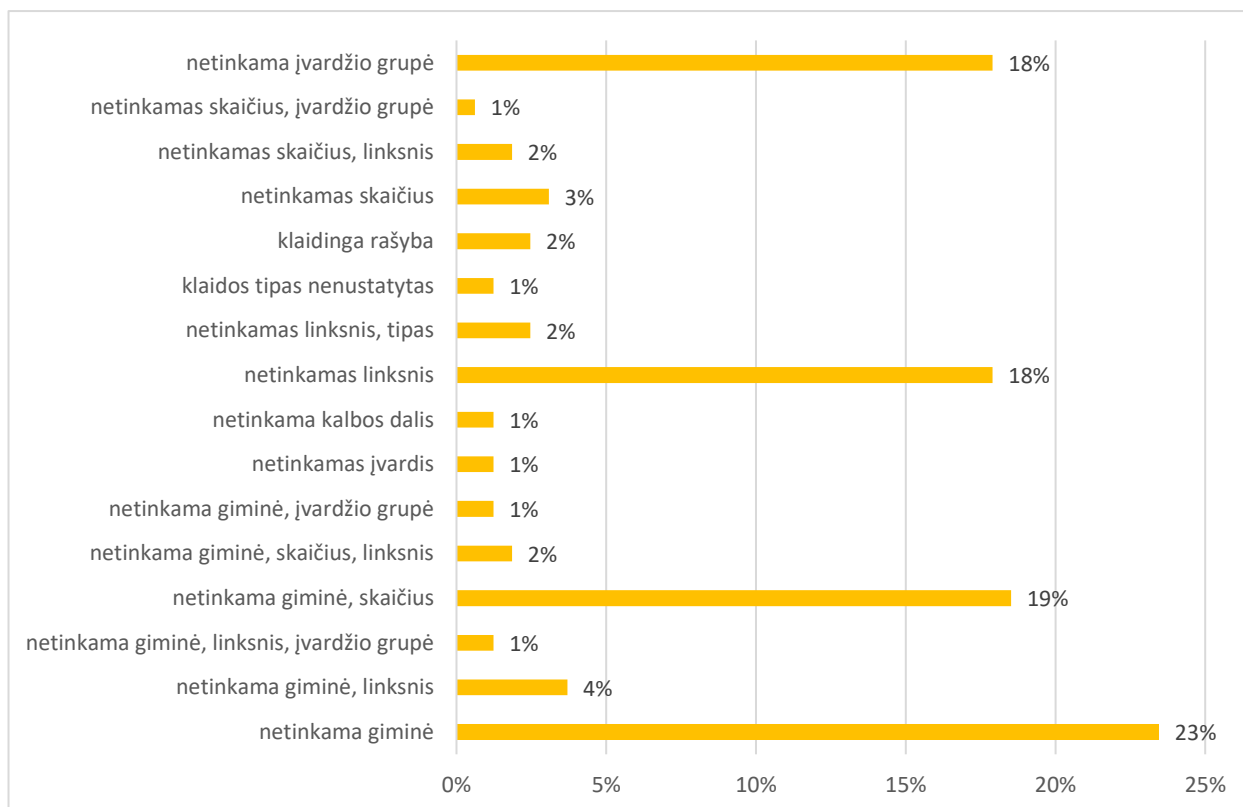
2.2.Parodomųjų įvardžių vartojimo analizė

Šiame darbe analizuojamos ne tik asmeninių, bet ir parodomųjų įvardžių vartojimo tendencijos Latvijos studentų darbuose. Tekstyne *Esam* rastos 328 konkordanso eilutės, kuriose pavartoti parodomieji įvardžiai.

Visų pirma, svarbu pastebėti, kad iš visų lietuvių kalbos parodomųjų įvardžių (*tas, ta, šis, ši, šitas, -a, anas, -a, toks, -ia, šioks, -ia, šitoks, -ia, anoks, -ia, tas pats, ta pati, pats tas, pati ta*) Latvijos studentai savo darbuose vartojo ne visus. Tekstyne neaptiktas nei vienas įvardžių *anas, -a, anoks, -ia, pats tas, pati ta* pavartojimo atvejis. Vieną kartą pavartotas įvardis *šitoks* (*šitokiais* atsitiktinumuose stengiuosi būti besišypsanti), tris kartus įvardis *tas pats* (*bet priešais jau ir vėl tas pats* vaizdas; *kai kuriuos posakius ir kai kuriuos sakinius tas pats būdas; man paskambino draugė ir pasakė tuo pačiu*). Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne ⁶įvardis *tai* pavartotas 713596, *šitai* – 5076, *tatai* – 1309 kartus, o *šitatai* nebuvo pavartotas, tad, greičiausiai, ir Latvijos studentai su šiais įvardžiais dar nebuvo susidūrę. Kiti parodomieji įvardžiai vartoti dažniau, o jų vartojimo tendencijos toliau analizuojamos šiame darbe.

Atlikus klaidų analizę buvo nustatyta, kad iš 328 konkordanso eilučių, kuriose pavartoti parodomieji įvardžiai, 49 proc. atvejų parodomieji įvardžiai buvo pavartoti netinkamai. Tad taisyklingai ir netaisyklingai pavartotų įvardžių santykis beveik vienodas. Apskaičiavus klaidingų pavartojimo atvejų skaičių buvo nustatyti klaidų tipai, kurie atsispindi 7 paveiksle ir toliau aptariami šiame tyrime.

⁶ <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/>



pav. 7 parodomųjų įvardžių klaidų tipai

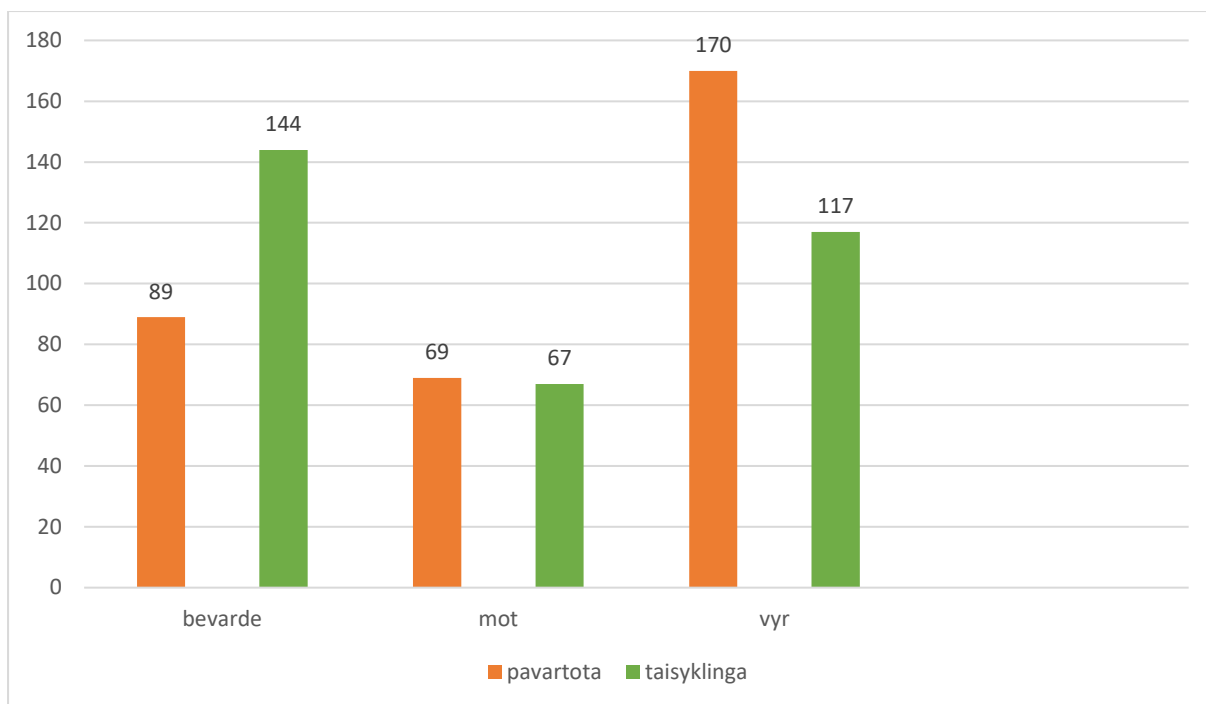
Latvijos studentams sunkiausiai sekėsi parinkti tinkamą parodomųjų įvardžių giminę, taip pat dažnai buvo vartojamas įvardis, priklausantis kitai negu reikalauja kontekstas, įvardžio grupei bei parenkamas netinkamas linksnis. Svarbu pastebėti, kad analizuojant šią įvardžių grupę nustatyta, kad 32 proc. klaidų sudaro atvejai, kai pasirinkdami parodomąjį įvardį studentai netinkamai vartojo daugiau nei vieną gramatinę kategoriją.

Be to, nustatyta, kad 59 proc. netinkamo parodomųjų įvardžių pavartojimo sudaro klaidos, kilusios dėl galimos K1 įtakos. Taip pat apskaičiuota, kad 33 proc. klaidingų pavartojimo atvejų sudaro neaiškios kilmės raidos klaidos, 5 proc. supaprastinimas, 3 proc. hiperapibendrinimas.

Toliau darbe bus plačiau aptartas kiekvienas klaidų tipas pagal gramatinę kategoriją, o parodomieji įvardžiai, kuriuose aptikta daugiau nei viena klaida bus aptarti kartu su kiekviena klaidų grupe ir atskirai aptarti nebus.

2.2.1. Parodomųjų įvardžių giminės gramatinės kategorijos parinkimo analizė

Visų pirma, svarbu aptarti klaidų tipą, kuris Latvijos studentams kėlė daugiausia sunkumų. Tai – giminės gramatinė kategorija. Šios gramatinės kategorijos vartojimo tendencijos atsispindi 8 paveiksle.



pav. 8 parodomųjų įvardžių giminės gramatinės kategorijos parinkimas

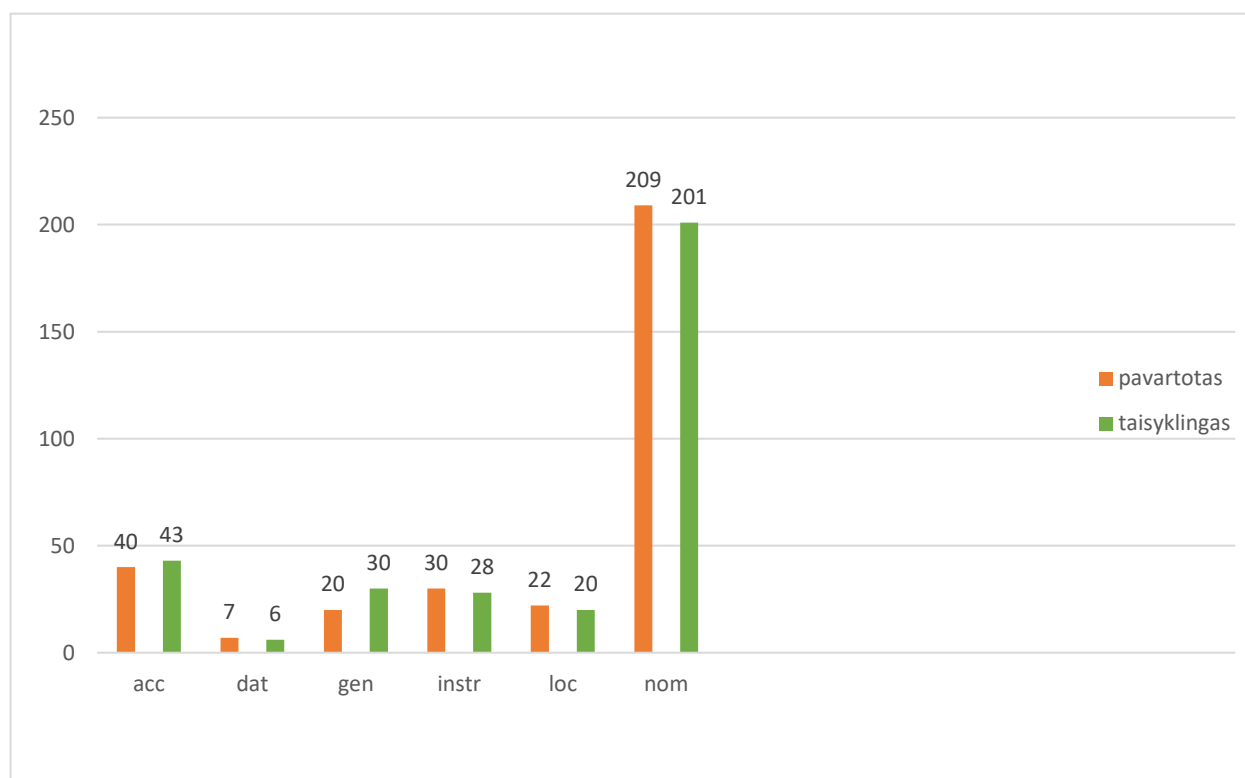
Kaip matyti 8 paveiksle, studentai dažniausiai vartojo vyriškąją parodomųjų įvardžių giminę, kiek rečiau bevardę ir rečiausiai rinkosi vartoti moteriškąją giminę. Visgi, dažniau už vyriškąją giminę turėjo būti pasirinkta bevardė giminė. Studentai klydo tokiuose sakiniuose: *Šis yra miestas, kur aš; Tas buvo labai įdomu; geros širdis yra tas, kas gali pataisyti nuotaiką ir pan.* Studentai bevardę giminę keitė ir moteriškąja: *sesuo, aš – ta yra mano šeima; Mano nuomone, įkvėpimas – ta yra, kas padeda žmogums; Gamta yra ta į kurią aš stengiuosi atsigauti ir pan.* Šios klaidos galėjo kilti dėl studentų K1 įtakos. Latvių kalboje parodomasis įvardis *tas, ta* bevardės giminės neturi, todėl lietuvių kaip K2 besimokantiems studentams tokia forma nėra įprasta. Įvardžio giminę jie derina su daiktavardžio ar būdvardžio gimine (plg. *šis yra miestas, gamta yra ta*), tačiau ne visada pasirenkama su daiktavardžiu ar būdvardžiu suderinta giminė (plg. *širdis yra tas; įkvėpimas – ta*), tačiau reikia pabrėžti, kad šie atvejai gali būti susiję ne tik su įvardžio, bet ir daiktavardžio vartosena (t.y. klaidos gali kilti dėl sunkumų nustatant tinkamą daiktavardžio giminę).

Taip pat aptikta priešingų atvejų, kai studentai vartoja bevardę giminę tada, kai turėtų būti vartojama vyriškoji arba moteriškoji parodomąjo įvardžio giminė (*čia ne tai atvejis, kai žuvis pūsta; yra labai teisingai ir, tai charakterio bruožas, yra retenybė; galiu sakyti, kad visiškai tai pasitikiu ir pan.*) Tokias klaidas galima priskirti hiperapibendrinimui, nes studentai, žinodami, kad lietuvių kalbos parodomieji įvardžiai gali turėti bevardę giminę, ją vartoja ir kontekste, kuriame turėtų būti pasirenkama kita giminė.

Taigi giminės gramatinės kategorijos vartojimas Latvijos studentams kelia sunkumų. Pastebėtina, kad tam įtakos turi bevardė parodomojo įvardžio *tas, ta* giminė, kurios latvių kalboje nėra. Vis dėlto studentai klysta ne tik dėl K1 įtakos, bet ir dėl per dažnai vartojamos bevardės giminės formos (hiperapibendrinimo).

2.2.2. Parodomųjų įvardžių linksnio gramatinės kategorijos parinkimo analizė

Kita gramatinė kategorija, kurios vartojimas kėlė sunkumų Latvijos studentams – linksnio gramatinė kategorija. Šios gramatinės kategorijos klaidos sudaro 18 proc. visų Latvijos studentų padarytų klaidų vartojant parodomuosius įvardžius. Linksnių vartojimo tendencijos atspindi 9 paveiksle.



pav. 9 parodomųjų įvardžių linksnio gramatinės kategorijos parinkimas

Kaip matyti iš diagramoje pateiktų duomenų, dažniausiai lietuvių kaip K2 besimokantys studentai parodomuosius įvardžius vartojo vardininko linksniu (taip pat kaip ir asmeninius įvardžius) ir klaidų šio linksnio vartojime padaryta nedaug. Vardininko linksnis netaisyklingai vartotas tokiais atvejais, kai studentai sakinį supaprastina (*priešingai tai, labdaros akcijos stengiasi; pagaliau galėsiu gyventi toks dideliame name; kad aš prie ta esu kalta; kai kuriuos sakinius tas pats būdas*), o kitos klaidos yra pavienės (*džiaugsmas, kad man yra tokia draugė* (konstrukcija nusakyti turėjimą); *jeigu jie ta gali, kodėl kad aš; pasiekęs ta gražią knygą* (galimai rašybos, o ne linksnio klaidos), tad jas galima priskirti neaiškos kilmės raidos klaidoms.

Antras pagal dažnumą – galininko linksnis. Tačiau vartodami jį Latvijos studentai klydo retai ir visi klaidingi pavartojimo atvejai buvo įvardžių *šis, ši* formos. Studentai klydo tiek vartodami galininko linksnį tuomet, kai sakinio kontekste turėtų būti pavartotas kitas linksnis, tiek vartodami kitą linksnį tada, kai turėtų būti vartojamas galininkas (*ateina pas mus, nes ši namą ir vieta yra nuostabi; Aš mėginau šio sapnas išaiškinti; šioje rudenį skanu labai gerai; šioje savaitgalį aš su draugais buvau*). Šias klaidas galima priskirti neaiškos kilmės neaiškos kilmės raidos klaidoms, nes mokiniai, greičiausiai, dar neįsisavino galininko linksnio vartojimo atvejų.

Latvijos studentams vartojant kilmininko linksnį, galima pastebėti tendenciją vardininko linksnį keisti kilmininku (*Jei aš to žinočiau; nes prieš to mums atrodė; man patinka to daryti; papasakojau to mamai; vėliau aš apie to papasakojau irgi seseriai*). Šias klaidas galima priskirti K1 įtakai, nes, kaip jau žinome, latvių kalboje parodomieji įvardžiai *tas, ta* bevardės giminės neturi. Tokiuose sakiniuose latvių kalboje vartojamos konstrukcijos su kilmininko arba galininko linksniais (plg. *ja es to zinātu; prim's tã; man patĩk to darĩt, par to pastãstĩju*). Taip pat pastebėta atvejų, kai sakiniuose, kuriuose turėtų būti vartojamas kilmininkas, pasirenkamas kitas linksnis (pvz.: *žinau, kad ji nieką tuos nepasakys; niekada tuo neužmiršiu; būti tarp tokiam žmonių; deja aš negalėjo tą sulaukti*), šiuos sakinius galima priskirti neaiškos kilmės raidos klaidoms.

Diagramoje taip pat matyti įnagininko linksnio vartojimas. Šis linksnis studentų darbuose su parodomaisiais įvardžiais vartotas trisdešimt kartų. Jį vartodami studentai klydo retai ir tendencingų klaidų nepastebėta (man paskambino draugė ir pasakė tuo pačiu; šitokiais atsitikimuose stengiuosi būti besišypsanti), o klaidas galima priskirti neaiškos kilmės raidos klaidoms, dėl dar neįsisavinto įnagininko linksnio vartojimo.

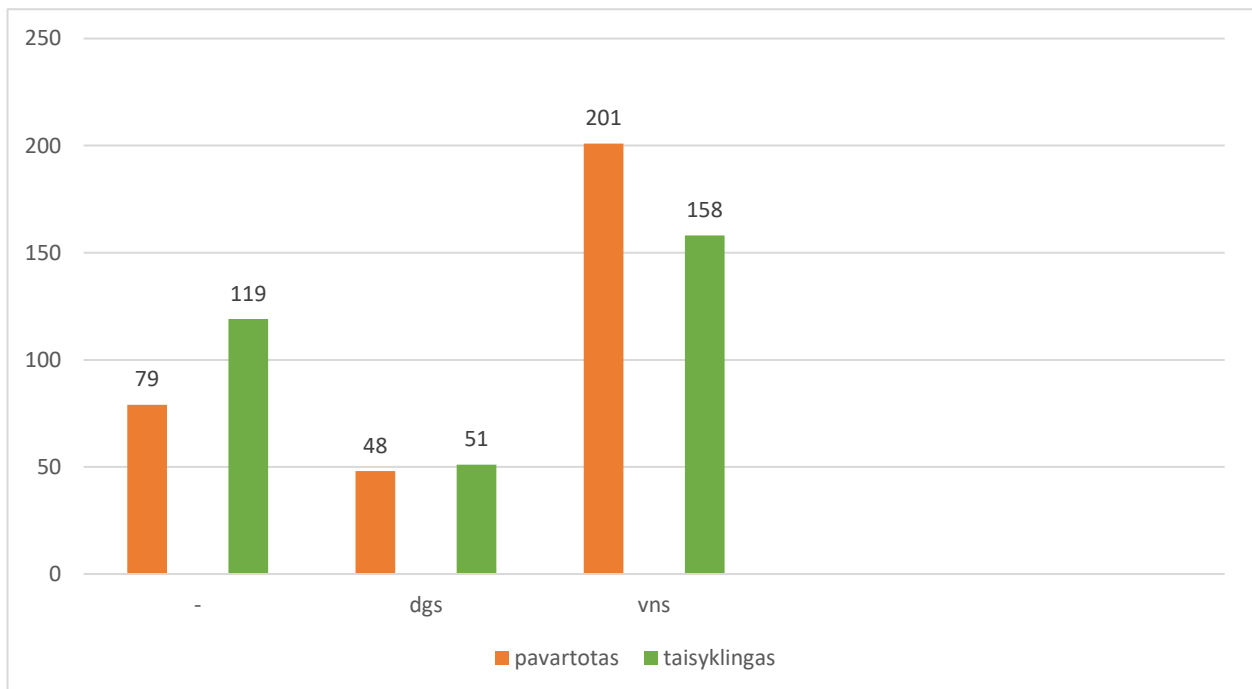
Vietininko linksnis vartotas kiek rečiau, o jį vartojant beveik neklysta. Visos studentų klaidos vartojant vietininką buvo padarytos vartojant vienaskaitos moteriškos giminės formas (tai taip pat buvo irgi šioje savaitgalį; nupirkome irgi obuolio, kas šioje rudenį skanu; šioje savaitgalį aš su draugu buvau). Visuose šiuose sakiniuose turėjo būti pavartotas vyriškosios giminės galininko linksnis. Tačiau tai galime priskirti K1 įtakai, nes latvių kalboje tokia konstrukcija su vietininku įprasta (plg. *ši savaitgalį lat. šajā nedēļas nogalē*). Be to, šiuose sakiniuose galima pastebėti taisyklingą daiktavardžio linksnio vartojimą ir klaidingą tik įvardžio pavartojimą. Tai gali rodyti, kad su daiktavardžių linksnių sistema studentai susipažinę geriau, be to, pasak Rimkutės (2006: 48), daiktavardžiai lietuvių kalboje vartojami dažniau (45,12 proc. pavartojimo atvejų) nei įvardžiai (0,24 proc.)

Rečiausiai Latvijos studentai parodomuosius įvardžius vartojo naudininko linksniu. Aptikti septyni naudininko linksnio pavartojimo atvejai. Pastebėta, kad studentai naudininko linksnį vartoja tada, kai sakinio kontekste turėtų būti vartojamas kilmininko linksnis (Aš įsikvepiu iš tokiem žmonėms; man tėvai ira pavyzdys tam, kad tokia meilė gyvuoja; linkiu jums irgi būti tarp tokiam žmonių), taip pat vieną kartą naudininko linksnis pavartotas sakinyje, kuriame turėtų būti pasirenkamas galininko linksnis (aš galėčiau keliauti į šioms vietoms). Šias klaidas taip pat galima priskirti neaiškos kilmės raidos klaidoms dėl studentų dar neišmuktų linksnių vartojimo atvejų.

Taigi tiriant Latvijos studentų parodomųjų įvardžių linksnių vartojimo tendencijas pastebėta, kad dažniausiai vartojamas linksnis – vardininkas. Studentai šį linksnį rinkosi supaprastindami sakinį. K1 galima padarė įtaką kilmininko ir vietininko linksnių vartojimui, o naudininko, galininko ir įnagininko linksnių vartojime pastebėtos neaiškos kilmės raidos klaidos. Galima daryti prielaidą, kad šios šių linksnių formos dar nėra tvirtai įsisavintos, tad kartais vartojamos nemotyvuotai.

2.2.3. Parodomųjų įvardžių skaičiaus gramatinės kategorijos parinkimo analizė

Vartodami parodumuosius įvardžius Latvijos studentai klydo ir pasirinkdami įvardžio skaičių. Kaip matyti 10 paveiksle, dažniausiai vartota vienaskaitos forma, rečiausiai – daugiskaitos. Tačiau būta ir atvejų, kai pavartotas arba nepavartotas, bet sakinio kontekste taisyklingas įvardis skaičiumi nekaitomas. Tokie įvardis yra *tai*, *šitai*.



pav. 10 parodomųjų įvardžių skaičiaus gramatinės kategorijos parinkimas

Skaičiaus gramatinės kategorijos klaidas galima skirti į kelias grupes. Pirmoji, vienaskaitos vartojimas tuomet, kai taisyklinga vartoti daugiskaitą (pvz.: *daugiau **tokį** žmonių kaip; linkiu jums irgi būti tarp **tokiam** žmonių; **toks** reaguojantis ir brangūs draugai* ir pan.). Galima kelti hipotezę, kad tokios klaidos kyla dėl to, kad vienaskaitos forma yra nežymėtoji ir tokį vartojimą galima priskirti supaprastinimui. Be to, kaip jau minėta, vienaskaitos formos dažniau vartojamos ir lietuvių kalboje.

Antroji skaičiaus gramatinės kategorijos klaidų grupė yra daugiskaitos vartojimas tada, kai taisyklinga vartoti vienaskaitą (*aš prisiminiau, kad **tokiose** valandėlėje; **šie** liūdesys maišėsi su džiaugsmu; **šiose** esėjoje aš norėčiau pasakyti*), tačiau aptikti tik trys tokie pavartojimo atvejai. Juos galima priskirti neaiškos kilmės raidos klaidoms dėl dar neišmokto skaičiaus kategorijos vartojimo.

Dažniausios skaičiaus gramatinės kategorijos susijusios su įvardžiu *tai*, kuris, kaip jau minėta, skaičiumi nėra kaitomas (pvz.: *Man **tas** ira didelė garbė; jai **tas** yra nuo jos tėvo; **tas** įkvepia daryti labiau ir geriau; man atrodo, kad **tas** trunka amžinybę* ir pan.). Latvių kalboje, kuri bevardės giminės formos neturi, įvardžio giminė derinama prie daiktavardžio. Tad taip pat, kaip ir giminės gramatinės kategorijos vartojimui, tai galėjo padaryti įtaką ir skaičiaus gramatinės kategorijos vartojimui.

Taigi tiriant skaičiaus gramatinės kategorijos vartojimo tendencijas pastebėta, kad dažniausiai klysta dėl parodomųjų įvardžių *tas, ta* vartojimo, kuomet studentai dėl K1 įtakos rinkosi vyriškąją arba kartais moteriškąją giminę tada, kai sakinio kontekste turėjo būti pasirinkta skaičiumi nekaitoma bevardės giminės forma *tai*. Taip pat pastebėtas dažnesnis vienaskaitos vartojimas bei atvejų, kai studentai vartoja daugiskaitą sakiniuose, kurių kontekste turėtų būti vartojama vienaskaitos forma. Tačiau galima kelti hipotezę, kad šios klaidos yra ne K1 įtaka, o gramatinis supaprastinamas bei neaiškos kilmės raidos klaidos, įprastos K2 mokymosi kontekste.

2.2.4. Parodomųjų įvardžio grupės parinkimo analizė

Vartodami parodomuosius įvardžius Latvijos studentai klydo ne tik pasirinkdami giminę ar linksnį, bet ir tinkamą įvardžio grupę (parodomojo įvardžio vartojimas kontekste, kuriame turėtų būti vartojamas asmeninis įvardis). Šio tipo klaidų nustatyta tiek pat, kiek ir linksnio gramatinės kategorijos klaidų – 29. Visos klaidos pasirenkant netinkamą įvardžio grupę padarytos vartojant parodomųjų įvardžių *tas, ta* formas. Visuose sakiniuose, kuriuose studentai klydo pasirinkdami įvardžio grupę, turėjo būti pavartoti asmeniniai, o ne parodomieji įvardžiai.

Kaip savo magistro baigiamajame darbe (2012) rašė Inga Znuotinia „latviškas *tas* turi lietuvišką atitikmenį *jis*. Nors abeiose kalbose tas priskiriamas prie parodomųjų įvardžių, o *jis* (ir latviškas atitikmuo *viņš*) – prie asmeninių įvardžių, matyti, kad jų vartoseną persidengia“. Taip pat ir su latvių kalbos parodomuoju įvardžiu *ta*, kurios atitikmuo lietuvių kalboje gali būti asmeninis įvardis *ji*. Tad Latvijos studentai parodomuosius įvardžius *tas*, *ta* vartoja tuomet, kai lietuvių kalboje taisyklinga vartoti asmeninius įvardžius *jis*, *ji*. (***Tai*** aš galiu pasakoti visiškai viską; aš ***tai*** patikiu paslaptis; nes žinau, kad ***tai*** patinka mano kompanija; yra kambarinės gėlės, nes ***tas*** įnešti gyvybę; šeima, ką ***tas*** man reiškia; duoną ir grietinę, bet ***tuos*** aš pirkau parduotuvėje ir pan.). Taigi netinkamos įvardžio grupės pavartojimo klaidas galima priskirti K1 įtakai dėl persidengiančios įvardžių *tas*, *ta* ir *jis*, *ji* vartosenos studentų K1.

2.2.5. Kitos parodomųjų įvardžių parinkimo klaidos

Be jau aptartų klaidų grupių buvo pastebėta ir keletas rašybos klaidų. Visgi, jos aptiktos tik keturios, o trys iš jų padarytos to paties studento darbe, todėl galima teigti, kad parodomųjų įvardžių rašyba Latvijos studentams didesnių sunkumų nekėlė.

Nors analizuojant asmeninius įvardžius buvo pastebėta, kad studentai dažniau klysta rašydami tuos įvardžius, kurie morfologiškai panašūs į latvių kalbos asmeninius įvardžius, tiriant parodumuosius įvardžius ši tendencija nesikartojo. Nors latvių kalbos parodomieji įvardžiai morfologiškai taip pat panašūs į lietuvių kalbos parodumuosius įvardžius, rašybos klaidų beveik nepadaryta.

Taip pat pastebėti du atvejai, kai pavartota netinkama kalbos dalis (*Ir vieną kartą **tai** irgi buvo; nes žinau, kad visiems **tai** nėra*). Šiuose sakiniuose turėtų būti pavartotasrieveiksmis *taip*. Nors šie sakiniai pavartoti skirtingų studentų darbuose, galima kelti hipotezę, kad šios klaidos kilo dėl morfologiškai panašių įvardžio *tai* irrieveiksmio *taip*.

Galiausiai, buvo aptikti du atvejai, kurių klaidų tipo nustatyti nepavyko (*Namas yra mūrinis, tuo aptvertas tvora; ta tas tęsėsi dar porą mėnesius*), tad šiuos atvejus galima priskirti neaiškios kilmės raidos klaidoms.

Taigi be giminės, linksnio, skaičiaus ir įvardžio grupės klaidų Latvijos studentų darbuose aptiktos ir kelios rašybos, netinkamos kalbos dalies vartojimo klaidos ir klaidos, kurių tipo nustatyti nepavyko. Visgi, jų aptikta mažai, tad galima daryti išvadą, kad parodomųjų įvardžių rašyba tiriamiesiems didesnių sunkumų nekėlė, o netinkamos kalbos dalies pavartojimas kilo dėl morfologiškai panašių žodžių formų.

2. 2. 6 Parodomųjų įvardžių vartojimo analizės apibendrinimas

Remiantis tyrimo duomenimis galima daryti išvadą, kad parodomųjų įvardžių vartojimas lietuvių kaip K2 besimokantiems Latvijos studentams kelia sunkumų, nes klaidingai

pavartota beveik pusė parodomųjų įvardžių. Sunkiausia studentams buvo nustatyti tinkamą parodomųjų įvardžių giminę ir tai galima priskirti K1 įtakai dėl latvių kalboje neegzistuojančios įvardžio bevardės giminės. Dėl tos pačios priežasties K1 įtakai galima priskirti skaičiaus gramatinės kategorijos klaidas, nes bevardės giminės forma skaičiumi nėra kaitoma. Be to, K1 galimai padarė įtaką kilmininko ir vietininko linksnių vartojimui. K1 galėjo turėti įtakos ir įvardžio grupės pavartojimui dėl persidengiančios įvardžių *tas, ta* ir *jis, ji* vartosenos. Apskaičiuota, kad 59 proc. parodomųjų įvardžių klaidingų pavartojimo atvejų kilo dėl galimos K1 įtakos.

Visgi, ne visas studentų padarytas klaidas galima priskirti K1 įtakai. Analizuojant duomenis pastebėta ir intralingvistinių klaidų: per dažnas vardininko linksnio ir vyriškosios giminės vartojimas (supaprastinimas) – 5 proc. klaidų, per dažnai vartojama įvardžio bevardės giminės forma (hiperapibendrinimas) – 3 proc. klaidų. Be to, 33 proc klaidų sudaro neaiškios kilmės raidos klaidos, kurios kyla dėl dar nesusiformavusios gramatinės kompetencijos.

3. Išvados

Išanalizavus, kaip lietuvių K2 studentai vartoja asmeninius ir parodomuosius įvardžius, daromos tokios išvados:

1. Latvijos studentai taisyklingsiau vartojo asmeninius negu parodomuosius įvardžius. Tinkamai pavartoti 91,3 proc visų asmeninių įvardžių. Daugiau sunkumų kėlė parodomųjų įvardžių vartojimas. Beveik pusė (49 proc.) parodomųjų įvardžių studentų darbuose pavartoti netaisyklingsiai. Galima daryti prielaidą, kad asmeninių įvardžių klaidingų pavartojimo atvejų mažiau, nes jie kalboje vartojami dažniau, be to, jų ir mokoma pirmiau.
2. Tiriant asmeninių įvardžių klaidingus pavartojimo atvejus nustatyta, kad sunkiausiai studentams sekėsi pavartoti tinkamą linksnį ir šio tipo klaidos sudarė 51proc. visų klaidingų asmeninių įvardžių pavartojimo atvejų. Taip pat svarbu pastebėti, kad interlingvistinės klaidos, kurios kyla dėl galimos K1 įtakos, sudaro 46proc. visų klaidingų asmeninių įvardžių pavartojimo atvejų. 41 proc klaidų sudaro neaiškos kilmės raidos klaidos, 12 proc. supaprastinimas, hiperapinendrinimo klaidos – 1 proc. Taigi beveik pusė Latvijos studentų pavartotų asmeninių įvardžių klaidų kyla dėl galimos K1 įtakos.
3. K1 įtaka vartojant asmeninius įvardžius labiausiai išryškėjo tada, kai buvo vartojamas naudininko linksnis (plg. konstrukcija *man yra*) ir darant rašybos klaidas. Pastebėta, kad studentams sudėtinga buvo rašyba tų įvardžių, kurių formos panašios į latvių kalbos įvardžių formas.
4. K1 įtakai galima priskirti ir savybinių įvardžių vartojimą. Kadangi latvių kalboje įvardžiai *mano*, *savo* kaitomi gimine ir linksnium, tikėtina, kad dėl to Latvijos studentai juos kaitė ir savo darbuose, rašytuose lietuvių kalba.
5. Vartojant asmeninius įvardžius be K1 įtakos pastebėtos ir intralingvalinės klaidos. Asmeninių įvardžių vartojimo kontekste daugiausia jų pasitaikė parenkant netinkamą gramatinės giminės kategorijos reikšmę. Studentai klydo nustatydami įvardžių giminę tada, kai įvardis buvo derintas su daiktavardžiu, turinčiu galūnę - *is*. Kadangi ši galūnė giminės požiūriu gali būti interpretuojama dvejopai, ji studentams kėlė daugiau sunkumų. Taip pat buvo suklysta nustatant įvardžio, derinto su daiktavardžiu *dėdė*, giminę, tačiau pastebėta ir taisyklingsų pavartojimo atvejų derinant įvardžio giminę su šiuo daiktavardžiu. Be to, studentai dažnai

vartojo įvardžius *aš, mes, tu* ir *jūs* bei jų formas, kurių giminė priklauso nuo platesnio konteksto. Intralingvistinėms, o tiksliau – supaprastinimo klaidoms galima priskirti ir per dažną vardininko linksnio vartojimą, nes vardininkas yra pamatinė įvardžio forma.

6. Tiriant parodomųjų įvardžių klaidingus pavartojimo atvejus apskaičiuota, kad studentams daugiausia problemų kėlė tinkamos giminės pavartojimas (23proc. visų klaidingų pavartojimo atvejų). Be to, 59 proc. netinkamo parodomųjų įvardžių pavartojimo sudaro klaidos, kilusios dėl galimos K1 įtakos. Kitos klaidos pasiskirstė taip: neaiškios kilmės raidos klaidos 33 proc., supaprastinimas 5 proc., hiperapibendrinimas – 3 proc. Galima daryti prielaidą, kad parodomųjų įvardžių vartojimas Latvijos studentams kėlė daugiau sunkumų dėl to, kad šie įvardžiai vartojami rečiau nei asmeniniai. Be to, parodomųjų įvardžių sistemos paprastai mokoma vėliau nei asmeninių įvardžių. Sunkiausiai Latvijos studentams sekėsi parinkti tinkamą įvardžio giminę, greičiausiai, dėl latvių kalbos sistemoje neegzistuojančios įvardžio bevardės giminės formos.
7. Parodomųjų įvardžių kontekste K1 įtaka buvo ryški vartojant bevardės giminės įvardį *tai*. Ši forma neegzistuoja latvių kalboje, galima manyti, todėl ji daugiau sunkumų kėlė ir Latvijos studentams. Jie lietuvių kalbos bevardę giminę keitė vyriškąja, rečiau moteriškąja, taip pat šį įvardį kaitė skaičiumi. Be to, K1 galimai padarė įtaką kilmininko ir vietininko linksnių vartojimui.
8. Parodomųjų įvardžių kontekste intralingvistinės klaidos pastebėtos per dažnai vartojant bevardės giminės įvardį *tai*. Darbo autorės daroma prielaida, kad hiperapibendrinamos mažiau pažįstamo įvardžio *tai* vartojimo taisyklės. Taip pat, kaip ir vartojant asmeninius įvardžius, parodomieji įvardžiai dažnai vartojami vardininko linksniu, net ir tada, kai gramatinis kontekstas reikalauja kito linksnio. Šios klaidos gali būti priskiriamos supaprastinimo klaidoms. Be to, pastebėta klaidų, kurios greičiausiai kilo dėl K2 raidos ir studentų dar neįsisavintų taisyklių. Neaiškios kilmės raidos klaidų daugiausia aptikta parenkant tinkamą linksnį, joms priskirti atvejai, kai netinkamai pavartojamas galininko, kilmininko, įnagininko, naudininko linksniai. Taip pat raidos klaidoms priskirti atvejai, kai studentai daugiskaitą vartojo sakiniuose, kuriuose turėjo rinktis vienaskaitos formas.

Bakalauro darbe aprašomo tyrimo rezultatai gali būti naudingi mokant į Lietuvą atvykusius migrantus bei lietuvių kalbos užsienyje besimokantiems, taip pat rengiant metodinę medžiagą. Tyrimo rezultatai rodo, kad lietuvių, kaip K2 besimokantiems, sunku įsisavinti

parodomųjų įvardžių vartojimą, taip pat tam tikras asmeninių įvardžių formas. Tačiau svarbu pastebėti, kad tyrime analizuotos baltų kalbos, kurios turi morfologinio ir leksinio panašumo, o klaidos dažnai kilusios dėl K1 įtakos, todėl norint plačiau ištirti sunkumus, su kuriais susiduria lietuviai kaip K2 besimokantieji, reikėtų didesnę ir įvairesnę kalbos mokinių grupę.

Literatūros sąrašas

- Balčiūnienė I., 2005. *Parodomųjų įvardžių įsisavinimas*. *Lituanistica*, 4(65), p.45–54.
- Bružaitė-Liseckienė, J. 2017. *Lietuvių kalbos kaip svetimšios semantiškai motyvuotos daiktavardžių giminės atpažinimo klausimai*. *Taikomoji kalbotyra* 9, 1–30.
- Cook V., 2008. *Second Language Learning and Language Teaching*. London.
- DLKG – Ambrazas (red.) 2005. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Ellis, R. 1997. *Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Savickienė I., 2006. *Linksnio kategorijos įsisavinimas: lietuvių kalba kaip gimtoji ir svetimoji*. *Kalbotyra* 56 (3), 122–129.
- James, C. 2013. *Errors in Language Learning and Use: Exploring Error Analysis*. London; New York: Taylor & Francis Routledge.
- Judžentis A., 2012. *Lietuvių kalbos gramatinės kategorijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Kabelka J. 1987. *Latvių kalba*. Vilnius: Mokslas.
- Kalnača A., Lokmane I., 2021. *Latvian Grammar*. Riga: University of Latvia Press.
- Praulinš D., 2012. *Latvian: An Essential Grammar*, New York: Routledge
- Pribušauskaitė J., Ramonienė M., Stumbrienė V., Vilkienė L., 2009. *Lietuvių kalbos kaip svetimšios mokymas. Keletas metodikos klausimų*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Ramonaitė J. T., 2015. *Kaip lietuviškai šneka užsieniečiai? Lietuvių kaip antrosios kalbos veiksmazodžio įsisavinimas*, *Baltistica* L(2), p. 295–330.
- Ramonienė, M., Brazauskienė, J., Burneikaitė, N., Daugmaudytė, J., Kontutytė, E., Pribušauskaitė, J. 2012. *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Richards, J. C., Schmidt, R. 2010. *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. Pearson.
- Richards, J. C., Schmidt, R. 2010. *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. Pearson.
- Rimkutė E., 2006. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatinių formų vartoseną morfologiškai anotuotame tekстыne*. *Lituanistica*, 2(66), p. 34–55.
- Selinker Larry 1972, *Interlanguage*, *International Review of Applied Linguistics* 10, p, 209–231.

Znotiņa I. 2012. Parodmieji įvardžiai lietuvių – latvių lygiagrečiajame tekстыne: magistro darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Šaltiniai

<http://esam.korpuss.lv/> sudar. Znotiņa I.

<http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/>

Summary

The aim of this Bachelor's thesis *Use of Personal and Demonstrative Pronouns in Lithuanian L2 Interlanguage: the Case of Latvian students* is to analyse how correctly Latvian students who study Lithuanian as L2 use the personal and demonstrative pronouns in their Lithuanian written language. In the theory part of the research the concepts of second language and interlanguage are discussed. Also, error analysis and corpus linguistic are presented as the methods of this research. The material of research was collected from the corpus of the second Baltic language learners *Esam*. 1877 concordances with personal pronouns and 328 concordances with demonstrative pronouns were found and analyzed.

According to the results of the research, 91,3 percent of personal pronouns and 51 percent of demonstrative pronouns were used correctly. Also, it is important to mention that 46 percent of errors of using personal pronouns and 59 percent of using demonstrative pronouns are made because of L1 influence. The other part of errors are made because of interlanguage reasons such as overgeneralization, simplification, developmental errors and errors of overproduction. It must be said that it was difficult for Latvian students to use the right declination of personal pronouns and 51 percent of errors were made because students could not choose the correct ending of the pronoun. However, in most situations errors were made because of the developmental errors. Meanwhile, the biggest part of errors of using demonstrative pronouns were made in choosing the correct grammatical gender. The hypothesis of the author of this research is that those errors were made because of the different grammatical system in Latvian and Lithuanian languages, and it could be said that wrong grammatical gender was chosen because of L1 influence.

To sum up, it can be said that around half of the errors made by Latvian students happened because of L1 influence and another half of the errors were made because of interlanguage reasons. Even if it is natural to make errors while studying the second language, it is important to analyse what kind of problems students face to help them and to improve the process of the second language learning and teaching.

However, it is important to note that the study analyses Baltic languages, which have morphological and lexical similarities, and errors are often due to the influence of L1. Therefore, the difficulties faced by Lithuanian as L2 learners need to be studied more extensively.